

KOSTAKİ MUSURUS'UN ATİNA SEFARETİ VE OSMANLI-YUNAN DİPLOMATİK KRİZİ

HAYRETTİN PINAR*

Bağımsız Yunanistan'ın ilanı ile birlikte genel olarak Osmanlı topraklarında bulunan Rumların yeni kurulan devletin ideolojik ve siyasî propagandasının hedefi haline geldiğini söylemek yanlış sayılmaz. Dolayısıyla Yunan Krallığı'nın kurulduğu andan itibaren Osmanlı topraklarındaki Rumları da kapsayacak şekilde genişleme rüyasının -*Megali İdea*- yeni devleti hayata bağlayan temel ideal ve zorunluluk olduğu belirtilebilir. Diğer bir deyişle Osmanlı topraklarına doğru yayılma ve genişleme tutkusu, emperyal bir arzunun ifadesi olduğu kadar genç krallığın kurucu elitleri açısından Yunanistan'ı var edecek etnik bir zorunluluğu da ifade eder. Nitekim 19. yüzyıl boyunca Osmanlı-Yunan ilişkilerini belirleyen temel refleksin bu genişleme hayali ile Osmanlı Devleti tarafından bu hayale verilen cevap olduğu iddia edilebilir¹.

* Dr., Osmangazi Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, Eskişehir/TÜRKİYE, hapinar@ogu.edu.tr.

¹ Yunan İsyanı'nın ikinci perdesinin açıldığı 1826 yılından sonra bağımsız Yunan Krallığı'nın kurulması ile birlikte Osmanlı topraklarında yaşayan Rumlar ve Mora'da kurulan yeni devletin vatandaşlarının etnik birliği siyasî birliğe dönüştürmek için tutkulu bir ruh içine girdiklerini söylemek abartılı bir iddia sayılmamalıdır. Nitekim, bu siyasî birlik hayali, Yunan edebiyatına da oldukça somut şekilde yansımış ve bağımsız Yunanistan'ın varlığının psikolojik ve politik bir motivasyon kaynağı olduğu tespit edilmiştir. Yunan edebiyatının önemli yazarlarından Nikos Kazancakis'in romanları yukarıda belirtilen yorumu doğrulayan pek çok örnekle doludur. Kazancakis'in, *Kaptan Mihalis* isimli romanında 1800'lerin sonunda Girit'te çıkan bir isyanı değerlendirirken kullandığı cümleler, bağımsız Yunan Devleti'nin varlığının yarattığı ruh halini açıkça gözler önüne serer: "...Sabırlı olun, makul olun, ellerimi kana bulamayın! diye yalvarır fukaralar anası Yunanistan tır tir titreyerek. Ya ölüm ya özgürlük! diye karşılık verir buna Giritliler Tanrının kapısını gümürdeterek. Başlangıçta her kuşakta için için, daha sonraları da özellikle *Büyük Başkaldırdan*, *Mora İsyanı*ndan sonra özlümler keskinleşti, öfkeler daha da hızlı yürümeye başladı. Köylerde Hristiyanlar feslerini yana yıkıyor, avuçları karıncalanıyor, kuzey yönüne başlarını çevirip bakıyorlar Yunanistan'a... Hemen her bahar vakti, uyanan ilkbahar toprağı, ısınıp kıpırdayan yaratıklarla birlikte Giritlinin yüreğı o harcanmamış artık gücün etkisiyle kızışıp şahlanıyordu; bunu Osmanlı çok iyi biliyor, gemlemek için fermanlarını ve nizamîyelerini gönderiyordu." Nikos Kazancakis, *Kaptan Mihalis*, (çev. Nevzat Hatko), Can Yayınları, İstanbul 1993, s. 66-67.

Yunanistan'ın, Osmanlı ülkesindeki Rumları da ihtiva edecek şekilde yayılma yönünde attığı her adım, Osmanlı Devleti ile olan münasebetlerinde sık sık sorunlar yaşamasına sebep olur. Bu bağlamda Kostaki Musurus'un Atina elçiliği sırasında yaşanan ve aşağıda anlatılacak olay da aslında Yunanistan'ın yayılma arzusundan kaynaklanan tipik bir örnek olay gibi görünür. Musurus'un, Atina'daki ikameti boyunca Yunan lisanına ve siyasetine olan yakınlığı dönemin Yunan siyaset adamlarının huzursuz bir ruh haline girmesine yol açar. Özellikle Yunan Krallığı'nın, Osmanlı topraklarına dönük faaliyetlerinin yakından izlenmesi ve kontrol edilmesi Yunan devlet adamlarını ciddi şekilde rahatsız eder ve Osmanlı elçisinin vakit kaybetmeden ülkesine dönmesi için bir takım yolların denenmesine karar verilir. Nitekim önceden planlandığı anlaşılan bir oyun ile Musurus'un Atina'yı terk etmesi sağlanır.

Musurus'un, Atina'ya (zorakî) vedası, Osmanlı Devleti ile Yunan Krallığı arasında 19. yüzyıl boyunca örneğine sıkça rastlanan diplomatik bir sorunun siyaset gündemini işgal etmesiyle sonuçlanır. Geriden bakıldığında sıradan bir diplomatik sorun gibi görünse de aslında problem yukarıda bahsedilen Yunan ihtirası ile yakından ilgilidir. Dolayısıyla sorunun gerek Yunanistan gerek Osmanlı Devleti açısından varolmaya ilişkin bir içeriğe sahip olduğu belirtilebilir. Kaldı ki her iki devlet de meselenin bu tarafını yakından bildikleri ve elde edilecek sonucun, iç siyasete dönük harika bir propaganda malzemesine dönüştürülebileceğini tahmin ettikleri için iddialarından vazgeçmezler.

Bu sınırlar içinde Musurus'un, Atina'yı terk etmesine sebep olan olay ve ardından yaşanan süreç, Osmanlı diplomasisinin kabiliyetinin gösterilmesine yardım eden oldukça önemli bir örnek olma özelliğine sahiptir. Ayrıca her iki tarafın da tezlerinden ödün vermeye yanaşmamaları ve meselenin uluslararası ve iç kamuoyuna dönük önemi, elde edilecek başarının iktidarın sağlamlaştırılmasını sağlayacak bir propaganda malzemesine tahvil edilebileceğini düşündürüyor. Özellikle Yunan Devleti açısından Osmanlı ile olan ilişkinin *olağanüstü hal*² kavramı etrafında tarif edildiği düşünülür.

² Burada, Carl Schmitt'in olağanüstü hal kavramına atıfta bulunarak bağımsızlığını kazandığı andan itibaren Yunanistan'ın, Osmanlı Devleti ile olan ilişkisini açıklayacak temel ilkenin ya da şablonun Schmitt'in *çatışma* kavramı ile mutlak bir benzerlik gösterdiğini belirtmek istiyorum. Schmitt'in deyişiyle, *özgün bir niteliğe sahip bir devlet ve hükümet rejiminin dayandığı prensip*, uzlaşma, müzakere ya da barış olamaz. Schmitt, dünyanın da kutsal bir mücadele ve insanlar arasındaki savaş sonucunda ortaya çıktığını iddia eder. Bu düşüncesinin kaynağını berraklaştırmak amacıyla Kitab-ı Mukaddes'i yardıma çağırarak "Seninle kadın arasına ve senin zürriyetinle onun zürriyeti arasına düşmanlık koyacağım" (Tekvin 3 / 15) ayetinden hareketle siyasî olanın temelinde ilahî bir şiddetin var olduğunu öne sürer. Böylece siyasetin organize bir

ğünde başarısızlığın büyük ideale giden yolda yaratacağı sıkıntı gayet açıktır. Kaldı ki Ortodoks bir ülkenin tahtında oturan Katolik bir kral olarak Otto'nun, en baştan itibaren varlığına dönük hissettiği endişe, Osmanlı ile yaşanan krizde iddialarından asla vazgeçmemesi gerektiği gibi bir ısrar ile sonuçlanır³.

bütünlük haline gelmiş şekli olan devletin de temelinde şiddetin bulunduğu inanır. Bu mücadelenin doğal sonucu olarak siyaset ve/veya devletin kökenine de dost-düşman ikilemini koymak zorunlu hale gelir ki bu sınırlar içinde Schmitt'in kurgusu, Yunan Krallığı'nın 19. yüzyıl siyasetini açıklamak için uygun bir formül olma özelliği gösterir. Zira 1844 yılında yapılan Anayasa görüşmelerinde mevcut Yunan Krallığı'nın bütün Yunanistan'ın küçük bir parçasını ifade ettiği ve Teselya, Trabzon, Edirne nihayet İstanbul gibi bölgelerin muhayyel Yunan Devleti'nin doğal parçaları olduğu iddiasından hareketle Osmanlı toprakları tabii ve meşru bir yayılma alanı olarak görülür. Dolayısıyla Yunan Devleti'nin Osmanlı topraklarında yaşayan Rumları da kapsayacak şekilde genişlemesi gerekir. Yani, Osmanlı Devleti ile Yunanistan arasındaki ilişkiyi tarif eden sözcüğün Yunan yönetici elitlerinin zihninde *savaştan* başka bir şey olmadığı açık hale gelir. Nitekim Yunan anayasası ile uyumlu bir bütünlük sergileyen Yunan Ceza Kanunnamesi'nin 136. maddesi uluslararası tanınmışlığa sahip olmayan devletlerin topraklarında yapılacak eşkıyalık faaliyetlerinin yasal olduğu ve bu tip eylemlerin cezalandırıl(a)mayaacağını belirtir. Buradan hareketle Osmanlı topraklarında Rumlarla meskûn bölgeler muhayyel Yunan Devleti'nin bir parçası gibi kabul edilerek Osmanlı hâkimiyeti reddedilir. Ancak bu bölgeler bağımsız bir devlet şeklinde örgütlenmedikleri ve uluslararası güçler tarafından tanınmadıkları için doğal olarak Yunanistan'ın meşru olmayan faaliyetleri de her türlü dahili müeyyidenin dışında tutulur. Diğer bir deyişle Osmanlı toprakları kendiliğinden Yunan yayılmasının doğal hedefi haline getirilerek Yunanistan'ın meşruiyetini dayandırdığı şiddet düşüncesi de felsefi ve hukukî formülüne kavuşmuş olur. Schmitt'in olağanüstü hal kavramı hakkında bkz. Carl Schmitt, *Siyasi İlahiyat: Egemenlik Kuramı Üzerine Dört Bölüm*, (çev. Emre Zeybekoğlu), Dost Yayınları, Ankara 2002, s. 13-22; devletin temeline uzlaşma yerine çatışmayı koyduğu yaklaşımı hakkında bkz. Carl Schmitt, *Parlamentar Demokrasinin Krizi*, (çev. A. Emre Zeybekoğlu), Dost Yayınları, Ankara 2006, s. 21; dost-düşman karşıtlığı üzerine bkz. Carl Schmitt, *Siyasal Kavramı*, (çev. Ece Göztepe), Metis Yayınları, İstanbul 2006, s. 46-56. Ayrıca, Schmitt'in fikirlerinin kısa ve özlü bir değerlendirmesi için bkz. Mark Lilla, *İlkesiz Deha: Felsefeyi Siyasete Alet Edenler*, (çev. Ahmet Ergenç), Gelenek Yayıncılık, İstanbul 2004, s. 53-75. Yukarıda bahsedilen Yunan Ceza Kanunnamesi'nin ilgili maddesinin değerlendirilmesi hakkında bkz. M.M. Robson, "Lord Clarendon and the Cretan Question, 1868-1869", *The Historical Journal*, vol.3, no.1, 1960, s. 41-42.

³ Yunanistan'ın bağımsızlığına kavuşmasından sonra Katolik Bavyera hanedanına mensup bir isim olarak Otto'nun, Ortodoks Yunan Krallığı'nın tahtına *atanması* aslında baştan itibaren genç kralın nazik bir pozisyona sahip olduğunu düşündürüyor. Özellikle, radikal Yunan milliyetçilerinin bu durumu pek de kolaylıkla kabul edemedikleri söylenebilir. Nitekim, Otto'yu tahttan indirerek yerine Ortodoks bir yöneticinin getirilmesine dönük bir takım komplo düşüncelerinin var olduğu anlaşılıyor. Dolayısıyla Otto'nun, Osmanlı taleplerine şiddetle karşı çıkmasının altında zaten varolan meşruiyet tartışmasına yeni bir parantez daha açmamak yönündeki endişenin bulunduğu düşünmek yanlış sayılmaz. Otto'ya karşı hazırlanan başarısız bir komplo girişimi hakkında bkz. Barbara Jelavich, "The Philorthodox Conspiracy of 1839: A Report to Metternich", *Balkan Studies*, vol. 7, no. 1, 1966, s. 89-102.

Her iki devletin de krizi bir varlık meselesi olarak kabul etmeleri bir yana, 19. yüzyıl Osmanlı tarihinin Avrupa müdahalesinin refakatinde kayda geçirildiği hatırlandığında iki devlet arasındaki gerilim, Avrupalı devletlerin nüfuz mücadelesine de sahne olur. Özellikle İngiltere'nin, bütün süreç boyunca Osmanlı tezlerine verdiği desteğe karşın diğer büyük devletler genel olarak Yunan iddialarını savunurlar. Aşağıda da görüleceği gibi, İngiltere, Osmanlı politikalarını ciddi şekilde savunurken Avusturya, Rusya ve Fransa'nın, Yunan tezlerine destek vermesinin altında Avrupa'daki siyasî ve ideolojik kampaşmaların önemli etkisinin olduğu tespit edilir. Yunan Kralı Otto'nun, yeni anayasayı kabul etmeyerek Yunanistan'ın, meşrutî monarşi şeklinde örgütlenmesini talep eden İngiltere'ye uzun süre karşı çıkması, İngiliz siyasetinin Yunanistan'daki liberal blokun lideri konumundaki Maurokordatos'u desteklemesi ve mevcut Yunan Başbakanı Ioannis Kollettes ile muhafazakâr eğilimlerinden ötürü ters düşmesiyle sonuçlanır⁴. Öte yandan, kıtadaki muhafazakâr koalisyonun iki önemli müttefiki, Avusturya ve Rusya ise kendi siyasetleri ile neredeyse aynı doğrultuda politikalar üreten, Kral Otto ve Kollettes'in kuvvetli şekilde desteklenmesi gerektiğine inanırlar. 1830 ihtilalleri ile sarsılan ve 1848 ihtilallerinin habercisi sayılabilecek yeni eylemlerle ciddi bir asayiş sorunu yaşamaya başlayan Fransa'nın ise kıtadaki devrimci hareketleri cesaretlendirecek bir çizgi izlemek yerine Avusturya ve Rusya ile benzer bir söyleme başvurarak mevcut Yunan yönetiminin desteklenmesi gerektiği düşüncesinden hareket ettiği söylenebilir.

Avrupa'daki liberal ve muhafazakâr devletlerin kendi aralarında yaşadıkları nüfuz mücadelesinin, Osmanlı – Yunan krizinin bu iki ülkenin sınırlarını aşarak büyük devletler arasındaki bir rekabete tahvil edilmesine sebep

⁴ Yunanistan'ın bağımsızlığı için büyük çaba harcayan İngiltere, bir an önce Yunan anayasasının yapılması ve genç krallığın meşrutiyetçi bir monarşiye dönüştürülmesinde ısrar ederken Kral Otto'nun, bu talebe direnmesi ve anayasa çalışmalarını sürekli ertelemesinin, İngiltere'yi hayli rahatsız ettiği ve bu konunun iki devlet arasında ciddi bir sorun haline geldiği anlaşılıyor. Bu konuda bkz. Stanley Lane Poole, *Lord Stratford Canning'in Türkiye Anıları*, (çev. Can Yücel), Yurt Yayınları, Ankara 1988, s. 91. Öte yandan İngiltere'nin, Otto ve muhafazakâr eğilimlerini paylaşan Kollettes'e karşılık olarak daha liberal ve İngiliz yanlısı Maurokordatos'u desteklediği görülüyor. Nitekim bu satırlar arasında anlatılan Osmanlı-Yunan krizi sırasında, Atina elçisi olarak görev yapan Lyons ile Maurokordatos arasında yakın bir dostluğun olduğu tespit ediliyor. Ayrıca, Lyons ile Musurus arasında da samimi bir ilişkinin varlığı dikkati çekiyor. Dolayısıyla Yunan idaresi, Musurus ile Lyons arasındaki dostluktan hareketle Musurus'un da Maurokordatos ile yakın ilişki içinde olduğu gibi bir hükme varır. Nihayet, Osmanlı yönetimi bu gerçeklerin ışığında, Otto'nun asıl hedefinin Lyons olduğu ancak İngiliz elçiye gücünün yetmeyeceğini bildiğinden Musurus'a hakaret ederek Lyons'a ya da İngiltere'ye mesaj vermek istediğine inanır. Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA.) İrade / Yunanistan (İ. MTZ. (01)), 5 / 92, Ek 1, 18 K. Sâni 1262 / 30 Ocak 1847. Ayrıca, Maurokordatos'un, İngiliz yanlısı bir siyasetçi olması hakkında bkz. Herkül Millas, *Yunan Ulusunun Doğuşu*, İletişim Yayınları, İstanbul 1999, s. 199.

olduğu dikkati çeker. Nitekim, kıtadaki liberal siyasetin müellifi konumundaki İngiliz Hariciye Nazırı Palmerston, Yunan Kralı ve başbakanının otokratik eğilimlerinden duyduğu rahatsızlıkla Osmanlı tezlerine sonuna kadar destek verirken 19. yüzyılın ilk yarısı boyunca hemen her sorunda Osmanlı yanlısı bir söylem inşa eden Avusturyalı meslektaş Metternich'in, alışılanın tersine bu defa tamamen Yunan iddialarını desteklediği açıkça görülecektir⁵.

İki ayrı kampa ayrılmış Avrupalı devletler, Osmanlı – Yunan krizinde, ideolojik ve siyasî tercihlerine göre taraf seçerken özellikle İngiltere'nin, Yunanistan'daki mevcut hükümet ve Kral Otto'ya duyduğu güvensizliğin etkisiyle Osmanlı Devleti'ne verdiği destek, Osmanlı diplomasisine geniş bir manevra alanı sağlar. Nitekim bu desteğin sağladığı güvence ile Osmanlı diplomasisine yön veren isimlerin, tezlerine sonuna kadar sadık kaldıkları ve arzudadıkları sonuca ulaştıkları görülür. Aşağıdaki satırlarda Kostaki Musurus'un, Atina'dan uzaklaştırılmasına neden olan olay etrafında; Osmanlı diplomasisinin yetenekleri, bir varolma meselesi olarak Osmanlı-Yunan gerginliği ve büyük güçler arasındaki nüfuz mücadelesinin tespit edildiği iç içe geçmiş bir süreç gösterilmeye çalışılacaktır. Ancak bu üç boyutlu betimleme, ayrı ayrı ele alınmak yerine karşılıklı etkileşim içinde olduklarından birlikte değerlendirilecektir.

Varolmak ile Yokolmak Arasında Özür Dilemenin Katlanılmaz Ağırlığı

24 Ocak 1847 günü, Yunan Kralı Otto'nun Harb Yaveri Albay Caratoss, Atina'daki Osmanlı elçiliğine gelir ve İstanbul'a gitmek istediğini

⁵ Yukarıda belirtildiği gibi, Maurokordatos'un, İngiliz yanlısı bir siyasetçi olduğunu söylemek yanlış sayılmaz. Buna karşın Kollettes, Kral Otto'nun otoriter eğilimlerini paylaştığı ve daha çok mutlakiyetçi monarşi idealine inanan bir siyasetçi olarak Rusya ve Avusturya'nın söylemine yakınlık hisseder. Başka bir ifade ile en iyi yönetim biçiminin monarşi olduğuna yürekten inanan Metternich için Kollettes'in desteklenmesi, ahlâkî bir zorunluluktur. Ayrıca Kollettes'in savunulması, Avusturya'nın, Atina'daki nüfuzunun tahkim edilmesi ve müesses nizamın kâbusu konumundaki liberal söylem ile onun lideri olan İngiltere'nin prestij kaybetmesine dönük bir zaruret. Dolayısıyla, Osmanlı Devleti ile Yunanistan arasındaki gerilim, yalnızca bu iki devleti ilgilendirmekten öte Avrupalı devletlerin ideolojik ve politik tercihlerine dönük bir muhtevayı da anımsatır. Kaldı ki Metternich ile Palmerston arasındaki ezeli rekabet hatta nefret hatırlandığında, Avusturya ile İngiltere'nin nüfuz mücadelesi pek de tuhaf görünmüyor. Nitekim Palmerston'un, İstanbul'daki temsilcisine gönderdiği mektup da bu nefreti açıkça gözler önüne serer. Palmerston, Metternich'in yalancı ve hilekâr bir adam olduğu ve siyasî lügatini de bu iki sözcüğün şekillendirdiğini belirtir. National Archives (NA). Foreign Office (FO). 78 / 676, 19 Ekim 1847. Ayrıca Palmerston, Osmanlı devlet adamlarını dikkatli olmaları ve Metternich'in yalanlarına inanmamaları konusunda özellikle uyarır. NA. FO. 78 / 675, 3 Ağustos 1847. Palmerston ile Metternich arasındaki güvensizlik hakkında bkz. Charles Webster, *The Foreign Policy of Metternich*, vol. I, G. Bell and Sons, London 1951, s. 307.

belirterek vize talebinde bulunur. Ancak 1841 yılında Selanik, Tırhala ve Girid'de çıkan karışıklıkların baş sorumlusu olduğu ve bu olaylara karışanların Osmanlı ülkesine girmelerinin yasaklandığı cevabı verilerek vize isteği geri çevrilir⁶. Atina elçisi Kostaki Musurus⁷, Yunanistan ile Osmanlı Devleti arasındaki münasebetlerin nazik ve kırılğan yapısını düşünmüş olmalı ki konuyla ilgili olarak Yunan Başbakanı ve Hariciye Nazırı Ioannis Kollettes'i bilgilendirmek amacıyla elçilik başkâtibini kendisine gönderir. Fakat Kollettes bir düğün ve vaftiz törenine katıldığı için konutunda bulunamaz. Musurus'un, konu hakkında Kollettes'e bilgi verme ısrarı devam eder ve aynı akşam başkâtip yeniden gönderilir. Nihayet, Yunan Başbakanı'na konu ile ilgili bütün teferruat aktarılır⁸.

Musurus, Yunan Başbakanı Kollettes'e başkâtibi aracılığıyla gönderdiği bilgide Caratoss'a verdiği cevabı tekrar eder ve Bâb-ı Âli'nin açık emri olduğu ve *resm-i kânûn ve kâ'ideye mutâbık* şekilde söz konusu kişinin İstanbul'a gitmesine izin vermesinin mümkün olmadığını belirtir⁹. Musurus'un, vize isteğini geri çevirmesi ile Yunan milliyetçiliğinin yayılmacı muhtevası arasında yakın bir ilişki olduğu anlaşılıyor. Osmanlı elçisi, Hariciye Nezareti'ne konu ile ilgili gönderdiği yazıda böyle bir eşkiyaya vize verilmesi halinde diğerlerine örnek oluşturacağını belirtir. Ayrıca, Caratoss'a vize verilerek İstanbul'a girmesi durumunda yıllardır sürdürülen şikâyetlerin ve protestoların anlamsız hale geleceğini de ilave eder¹⁰.

Musurus'un, Yunan Başbakanı'na vize ile ilgili gönderdiği bilgiye rağmen bir gün sonra Kral Otto, sarayında düzenlediği baloda bütün davetliler ve diplomatik misyonun hazır bulunduğu bir anda, *me'mûl iderim ki Yunan Kralı biraz daha ziyâde ri'âyete müstehak idi* der ve Musurus'un cevabını bekle-

⁶ BOA. İ. MTZ. (01), 5 / 92, Ek 4, 14 K. Sâni 1262 / 26 Ocak 1847. Musa Kılıç, *Osmanlı Haricîyesinde Gayrimüslimler, 1836-1876*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2009, s. 161.

⁷ Kostaki Musurus'un, Atina sefaretine tayini hakkında bkz. Nurdan Şafak, *Bir Tanzimat Diplomatı: Kostaki Musurus Paşa, 1807-1891*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2006, s. 44 - 48.

⁸ BOA. İ. MTZ. (01), 5 / 92, Ek 1, 18 K. Sâni 1262 / 30 Ocak 1847.

⁹ BOA. İ. MTZ. (01), 5 / 92, Ek 1, 18 K. Sâni 1262 / 30 Ocak 1847.

¹⁰ Musurus, Hariciye Nezareti'ne gönderdiği yazıda, *Dârü's-Saltanat-ı Seniyye'ye isbât-ı vücûdu kazıyyesi erbâb-ı şirket-i hafıyye indinde bir feth ve gazâ... gibi algılanarak ...Devlet-i Aliyye'nin hak ve hakikate makrûn şikâyetleri ve mükerrer protestoları ke-en-lem-yekûn mesâbesinde add ve kıyâs olunacağı ve erbâb-ı şirket-i hafıyyenin tervîc ve tertibât-ı fâsidederine vesile-i teşvîk olur bir emsâl verileceği derkâr olur* diyerek adı geçen şahsa vize verilmesi halinde Yunan milliyetçiliğine mevzi kazandırılabileceğinin altını çizer. BOA. İ. MTZ. (01), 5 / 92, Ek 1, 18 K. Sâni 1262 / 30 Ocak 1847.

meden salonun başka bir tarafına geçer¹¹. Böylece diplomatik nezaket sınırlarını aşan bu davranışla Yunanistan ile Osmanlı arasında diplomatik bir krizin kapısı da aralanmış olur.

Kral Otto'nun bu davranışından hemen sonra Musurus'un, Başbakan Kollettes'e bir nota verdiği ve bu hakaretin tamiri için kendisinden özür dilenmesini talep ettiği dikkati çeker¹². Ancak Kollettes, Musurus'tan özür dilemediği gibi Atina'ya atandığı günden itibaren Yunan siyasetine müdahale ettiği ve Yunan devletinin işlerine karıştığını belirterek elçinin bir an önce geri çekilmesi ve yerine başkasının gönderilmesini belirten bir mektubu İstanbul'daki temsilcisi aracılığıyla Hariciye Nezareti'ne gönderir¹³. Kollettes'in bu davranışı ile Musurus'un Hariciye Nezareti'ne gönderdiği bilgi birlikte değerlendirildiğinde aslında olayın Kral ile Kollettes arasında önceden planlandığı ve amaçlarının Musurus'u Atina'dan uzaklaştırmak olduğunu söylemek yanlış sayılmaz.

Musurus, Caratoss isimli şahsın vize talebinden bir gün evvel Yunan Başbakanı ile uzun bir mülakat gerçekleştirir. Ancak Kollettes bu sohbet sırasında Kral'ın harb yaverinin İstanbul'a gitmek istediği ve vize talep edeceğine ilişkin hiçbir imada bulunmaz¹⁴. Musurus, Yunan Başbakanı ile aralarında uzun bir görüşme gerçekleşmesine rağmen vize konusunda hiçbir şey söylenmemesini önceden hazırlanmış bir komplo olarak değerlendirir¹⁵. Elçinin böyle düşünmekte pek de haksız olmadığı anlaşılıyor. Çünkü bir toplantıda, Kral Otto'nun *baş müdürü olan Koleti... tevsi'-i dâ'ire-i mülk-i Yunana dâ'ir* konuşunca Musurus tepkisini belirtir¹⁶. Başka bir ifade ile Musurus'un Atina'daki varlığının Yunan milliyetçiliğinin önündeki en temel engellerden biri olması Atina'dan uzaklaştırılmasını zorunlu hale getirir¹⁷. Nitekim baloda yaşanan olaydan yaklaşık bir yıl önce Kollettes, Mustafa Reşid Paşa'ya yazdığı mektupta, Musurus'tan şikâyetçi olduğunu söyleyerek *azl ve tebdili takdîrinde pek memnûn olacaklarını* belirtir¹⁸. Reşid Paşa, Kollettes'in,

¹¹ BOA. İ. MTZ. (01), 5 / 91, 19 Safer 1263 / 6 Şubat 1847.

¹² BOA. İ. MTZ. (01), 5 / 92, Ek 4, 14 K. Sâni 1262 / 26 Ocak 1847.

¹³ BOA. İ. MTZ. (01), 5 / 92, Ek 2, 19 K. Sâni 1262 / 31 Ocak 1847.

¹⁴ BOA. İ. MTZ. (01), 5 / 93, Ek 4, 13 K. Sâni 1261 / 25 Ocak 1847.

¹⁵ BOA. İ. MTZ. (01), 5 / 92, Ek 1, 18 K. Sâni 1262 / 30 Ocak 1847.

¹⁶ BOA. İ. MTZ. (01), 5 / 92, Ek 1, 18 K. Sâni 1262 / 30 Ocak 1847.

¹⁷ Kollettes, Musurus'un varlığından öylesine büyük bir rahatsızlık duyar ki elçinin bir an evvel gönderilmesini istemenin ötesinde Yunan gazetelerinde Osmanlı elçisini açıkça hedef göstererek adeta katledilmesi gerektiğine dönük imalarda bulunur. BOA. İ. MTZ. (01), 5/92, Ek 1, 18 K. Sâni 1262 / 30 Ocak 1847; Şafak, a.g.t., s. 61. Kollettes'in, Musurus'a beslediği düşmanlık hakkında ayrıca bkz. Sinan Kunalp, "Bir Osmanlı Diplomatı: Kostaki Musurus Paşa, 1807-1891", *Belleten*, c. XXXIV, S. 135, 1970, s. 428.

¹⁸ BOA. İ. MTZ. (01), 5 / 91, 19 Safer 1263 / 6 Şubat 1847.

Musurus'a dönük şikâyetinin özel bir nedenden kaynaklanmadığı *kendisinin her bir entrikalarına kesb-i vukûf ile mefâsid-i muzırralarının vaktiyle zâhire ihrâc ve ibtâlâine çalışmasından doğduğunu* belirtir¹⁹. Yani Musurus'un, Rumca'ya aşinalığı, Yunan milliyetçiliğinin Osmanlı ülkesindeki hayallerinin engellenmesi açısından hayatî bir önemi ifade eder²⁰. Dolayısıyla Musurus'un Atina'daki varlığı, Osmanlı siyaset ve diplomasisine önemli bir avantaj sunarken aynı zamanda Yunan Devleti'nin meşru olmayan faaliyetlerine dönük bir istihbarat ve kontrol mekanizmasıdır²¹. Böylece Musurus'un, Yunan

¹⁹ BOA. İ. MTZ. (01), 5 / 91, 19 Safer 1263 / 6 Şubat 1847. Megali Idea'nın bir söylem ya da hayal olmaktan çıkarılarak Yunan Devleti'nin varlığını meşrulaştırıcı siyaset ve ideoloji biçimine dönüştürülmesi Yunan Başbakanı Kollettes'in 1844 yılındaki Anayasa kongresinde yaptığı konuşmayı takip eder. Kollettes, bu konuşmasında Megali Idea'yı *geniş Yunanistan* anlamında ilk kez kullanır. Yunan Başbakanı mevcut Yunan Krallığı'nın bütün Yunanistan'ın küçük bir parçası olduğunu ileri sürerek Serez'de, Edirne'de, Trabzon'da, İstanbul'da v.s. yaşayan bütün Yunanlıların aynı çatı altında toplanmasına dönük hayalini anlatır. Bu konularda bkz. Millas, *Yunan Ulusunun Doğuşu*, s. 211; Richard Clogg, *Modern Yunanistan Tarihi*, (çev. Dilek Şendil), İletişim Yayınları, İstanbul 1997, s. 66; İlber Ortaylı, "Tanzimat Dönemi'nde Yunanistan ve Osmanlı İmparatorluğu", *Üçüncü Askerî Tarih Semineri: Türk-Yunan İlişkileri, Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları*, Ankara 1986, s. 168-169; D. Dakin, "The Formation of the Greek State, 1821-1833", R. Clogg, (ed.), *The Struggle for Greek Independence*, The Macmillan Press, London 1973, s. 156-181. Yukarıda belirtildiği gibi, Kollettes'in başbakanlık koltuğuna oturmasından sonra Yunan siyasetindeki değişim ve dönüşümün Osmanlı devlet adamları tarafından yakından izlendiği anlaşılıyor. Hatta Yunanistan'ın izlediği yayılcı politikanın bütün 19. yüzyıl boyunca Osmanlılar tarafından sıkı şekilde takip edildiği de açık bir gerçektir. Örneğin, 1866 yılında çıkan Girit İsyanı'nın sebebini tespit ederken Âli Paşa'nın söyledikleri en başından itibaren Yunan idallerinin Osmanlı devlet adamı tarafından çok iyi bilindiğini ispat eder. Âli Paşa, "Yunanlılar beyrinde *tasavvur-ı azim* ismiyle müte'arif olan niyet-i fâside-i ma'hûde tarafdarlarına bu kerre Girid'in Yunanistan'a ilhâkı sevdâsı müstevlî olmuş olduğu bazı karâ'in-i hâliyyeden anlaşılmağa başladı..." diyerek Yunan Devleti'ni hayata bağlayan kuvveti tarif eder. *Muharrerât-ı Resmîyye*, s. 3. Benzer şekilde, Yunanistan'ın varlığını dayandırdığı temel refleksin Osmanlı ve/veya Türk karışıklığı olduğu hakkında Mustafa Reşid Paşa'nın bir tespiti için bkz. Mehmed Salâhaddin, *Bir Türk Diplomatının Evrâk-ı Siyâsiyyesi*, Âlem Matbaası, İstanbul 1306, s. 260-265.

²⁰ Musurus'un Rumca'ya hakimiyeti Yunan idaresini ve özellikle Kollettes'i ciddi şekilde rahatsız eder. Osmanlı yönetimi bu durumun tamamen farkındadır ve *mümâileyh Koleti gâlibâ Atina'da Rum lîsânma gayr-ı âşinâ bir Müslümân olduğu hâlde görmez ve işitmez bir adam mesâbesinde olacağı hülyâyıyla Mösüyö Muzurus'un yerine ehl-i İslâmdan bir sefir nash ve me'mâr buyurulmasını* istediği belirtilir. BOA. İ. MTZ. (01), 6 / 124, Ek 1, 14 T. Sâni 1847.

²¹ İngiliz temsilcisi Cowley, Dışişleri Bakanı Lord Palmerston'a gönderdiği raporda, Bâb-ı Âlî'nin, Atina'ya, Musurus'un yerine bir Türk'ün elçi olarak gönderilmesini kabul etmesinin çok zor olduğunu belirtir. Cowley, her Yunanlının er ya da geç İstanbul'a sahip olmak yönünde eğitildiğini dolayısıyla Bâb-ı Âlî'nin, Atina'ya gidecek elçisinin ülkenin dilini bilmesi ve toplumda konuşulanlardan haberdar olmasına özel bir önem verdiğini ve bu konudaki tercihinin de doğal karşılanması gerektiğini söyler. NA. FO. 78 / 679, 24 Mart 1847. Osmanlı Devleti ile Yunanistan arasında meydana gelen bu krizden birkaç ay önce İngiltere'nin, İstanbul'daki elçisi Lord Stratford de Redcliffe (Canning), bir takım özel işlerini halletmek ve dinlenmek üzere ülkesine gitmiştir. Canning'in, 1846 yılı sonbaharında başlayan bu seyahati, oldukça

milliyetçiliğinin yayılma ihtirasını gözetleme, kontrol etme ve nihayet İstanbul'a ihbar etmeye dönük girişimleri kendisinin adeta istenmeyen adam (*persona non grata*) olarak algılanması sonucunu doğurur²².

Musurus'un, elçilik yılları boyunca Yunan Devleti'nin meşru olmayan faaliyetlerini engellemeye dönük girişimlerinin Yunan idaresini rahatsız ettiği gayet açıktır. Kısacası vize talebi ve ardından baloda Kral Otto'nun, elçiyi açıkça tahkîr etmesi kurgulanmış bir oyunun varlığını hatırlatır. Nitekim olayın İstanbul'da duyulmasının ardından gerçekleştirilen toplantıda da benzer bir yorum yapılır ve diplomatik teamüller gereği bir elçinin temsil ettiği ülkenin vekili olması gerçeğinden hareketle kendisine yapılan hakaret temsil ettiği ülkeye yapılmış gibi kabul edilerek Yunan devletinden derhal özür dilemesi talep edilir²³. Böylece Yunanistan'dan ilişkilerin tamiri için istenen özür beyanı uluslararası hukuka yapılan atıfla meşru bir çerçeve içine alınır²⁴. Ancak sorunun derinleşmesine ve krize dönüşmesine sebep olan asıl ayrıntı, Bâb-ı Âlî'nin talep ettiği özrü, iki temel şarta bağlaması ile ilgilidir. Bâb-ı Âlî, Kral'ın, Padişah'tan dileyeceği özrün yanında Kral'ı temsilen bizzat Kollettes'in, Musurus'a özür ve üzüntülerini beyan etmesini ve *şart-ı tarziyyenin ikincisi yine mümâileyhin sefârethânedede ikâmeti kazıyyesi*²⁵ oldu-

uzun sürmüş ve 1847 sonbaharında, İstanbul'a dönmek için hazırlıklarını tamamlamışsa da İsviçre'de, Katolikler ile Protestanlar arasında ortaya çıkan huzursuzluğa müdahale etmesi amacıyla bölgeye gönderilmiştir. Bu olayın ardından 1848 İhtilalleri'nin başlaması ile birlikte Canning, Avrupa başkentlerini dolaşarak sorunun bir an önce çözüme kavuşturulması için yapılacak müzakereleri yürütmekle görevlendirilmiştir. Bütün bu sıkıntılı sürecin ardından nihayet Canning, 1848 yılı ilkbaharında İstanbul'a dönebilmiştir. Canning'in, uzun süreli yokluğunda, Lord Cowley'in, vekâleten İngiliz elçiliğine tayin edildiği ve Osmanlı-Yunan krizi boyunca İstanbul'daki İngiliz temsilcisi olarak görev yaptığı görülür. Canning'in, uzun seyahati ve misyonu hakkında bkz. Poole, *Lord Stratford Canning'in Türkiye Anıları*, s. 99-101.

²² Musurus'un, Atina'daki varlığı Yunan Devleti açısından o kadar rahatsız edici ve tahammül edilmez bir hale gelmiştir ki Kral Otto'nun, *pasaportu verilip Atina'dan tard ve def olunmalı idi* dediği bile rivayet edilir. BOA. İ. MTZ. (01), 5 / 91, 19 Safer 1263 / 6 Şubat 1847.

²³ ...*elçi demek usûl-i mer'iyeye-i düveliyede devlet-i metbu'asının vekili demek olarak ânın şahsına vukû' bulan sù'î mu'âmele me'mûru olduğu hükûmete râci' olduğundan...* BOA. İ. MTZ. (01), 5 / 91, 19 Safer 1263 / 6 Şubat 1847; *Ceride-i Havâdis*, No. 320, 28 Safer 1263 / 15 Şubat 1847.

²⁴ Osmanlı diplomasisinin dayandığı en önemli temeller arasında uluslararası hukuk ve imzalanan anlaşmalara sadakat ilkelerinin bulunduğunu söylemek yanlış sayılmaz. Osmanlı diplomasisine yön veren ilkeler hakkında daha ayrıntılı bilgi için bkz. *Muharrerât-ı Nâdire*, c. V, İstanbul, tarihsiz, s. 216; R.H. Davison, "Osmanlı Diplomasisi ve Biraktığı Miras", L.C. Brown, (haz.), *İmparatorluk Mirası: Balkanlar'da ve Ortadoğu'da Osmanlı Mirası*, (çev. G.Ç. Güven), İletişim Yayınları, İstanbul 2000, s. 78; Selim Deringil, "II. Mahmud'un Dış Siyaseti ve Osmanlı Mirası", *Sultan II. Mahmud ve Reformları Semineri*, İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1990, s. 59-70.

²⁵ BOA. İ. MTZ. (01), 5 / 91, 19 Safer 1263 / 6 Şubat 1847. Cowley, Hariciye Nazırı Âlî Efendi ile görüşür ve Bâb-ı Âlî'nin nasıl bir yol izleyeceğini öğrenmek ister. Âlî Efendi, Cowley'e, Atina'ya bir nota gönderileceğini ve notayı taşıyan geminin Pire Limanına demirle-

ğunu belirterek Musurus'un Atina'daki sefaretinden asla vazgeçilmeyeceğini ifade eder. Böylece problemin kaynağında Yunanistan'ın saldırgan siyasetini yakından takip eden elçinin varlığına dönük tahammülsüzlüğün olduğu vurgulanır ve elçinin feda edilmeyeceği açıkça belirtilir.

Bâb-ı Âlî'de yapılan görüşmede elçiden şahsen özür dilenmesinin mutlak bir şart olarak ilân edilmesinden sonra Hariciye Nezareti'nden, Atina elçisine ve Yunan Başbakanı Kollettes'e birer takrir gönderilir. Hariciye Nazırı Âlî Efendi (Paşa) Atina elçisine yapılan hakaretin tamiri için mutlaka özür dilenmesi gerektiğini belirtir ve bu konuda Kollettes'i sorumlu göstererek özrünü kendisi tarafından beyan edilmesini ister²⁶. Nihayet, takriri Atina'ya götürecek vapurun Pire Limanı'na demirlediği andan itibaren üç gün içinde bu talep yerine getirilmez ise Musurus'un elçilikteki işleri yürütmek üzere yerine bir vekil bırakarak İstanbul'a çağrılacağı belirtilir²⁷.

Bâb-ı Âlî'nin ilişkilerin tamiri için vazgeçilmez saydığı özür şartını içeren Atina'ya gönderdiği nota ile eşzamanlı olarak Yunan Kralı'ndan, padişaha hitaben yazılan bir mektup gelir. Mektupta Kral, yaptığı hareketin Osmanlı Sultanı'na karşı olmadığı, uzun zamandır yetkilerini aşan bir memura sınırlarını hatırlatmaktan ibaret olduğunu söyleyerek üzüntülerini ifade eder ancak Musurus'a hitaben herhangi bir özür beyanına rastlanmaz²⁸. Bâb-ı Âlî'nin notası ile eşzamanlı olarak yazılan bu mektup Yunan Kralı'nın, doğrudan padişahın kendisi ile muhatap olarak meseleyi çözme

diği andan itibaren 24 saat içinde Başbakan Kollettes'in, Kral'ın özrünü ve üzüntülerini şahsen Musurus'a bildirmemesi durumunda Atina sefirinin geri çağrılmasının kararlaştırıldığını belirtir. Bunun üzerine Cowley, sürenin biraz daha uzatılmasını isteyerek Osmanlı ülkesinde yaşayan Rumlar ve Yunan uyruklarının zarar görmemesi ve İstanbul'daki Yunan elçisi ile münasebetin kesilmesini tavsiye eder. Nitekim Âlî Efendi, şimdilik ilişkilerin kesilmesinin düşünülmeyeceğini söyleyerek İngiliz temsilcisinin tavsiyesi doğrultusunda sürenin biraz daha uzatılabileceğini belirtir. NA. FO. 78 / 678, 5 Şubat 1847. Palmerston, İstanbul'daki elçisine gönderdiği yazıda bu konuda Osmanlı'nın tamamen haklı olduğunu belirterek taleplerinin karşılanması için her türlü katkıının sunulması gerektiğini açıklar. NA. FO. 78 / 673, 6 Mart 1847 ve 19 Mart 1847.

²⁶ Hariciye Nazırı Âlî Efendi, Yunan Başbakanı Kollettes'e gönderdiği takrirden yazılacak cevâbda Kral cenâbları nâmına olarak zuhûra gelen keyfiyât için izhâr-ı esef kılınması ve zât-ı dostâneleri bi'z-zât sefir-i mümâileh nezdine gidip şifâhen beyân-ı te'essüf olunması ve sefir-i mümâileh kemâ-fi-sâbık ri'âyet-i lâzime ile Kral tarafından kabul olunacağına dâ'ir kendisinin te'min kılınması zât-ı hazreti pâdişâhîmin arzusu olduğunu belirtir. BOA. İ. MTZ. (01), 5 / 92, Ek 5, 9 Şubat 1847.

²⁷ BOA. İ. MTZ. (01), 5 / 92, Ek 5, 9 Şubat 1847. Yukarıda vurgulandığı gibi Kollettes'e gönderilen mektup ile birlikte Musurus'a da bir mektup gönderilir ve mektupları taşıyan geminin Atina'ya varışından itibaren üç gün içinde kendisinden Kollettes şahsen özür dilemezse sefaret memurlarını da alıp İstanbul'a dönmesi emredilir. BOA. İ. MTZ. (01), 5 / 92, Ek 3, 9 Şubat 1847.

²⁸ BOA. İ. MTZ. (01), 5 / 93, Ek 3, 1 Şubat 1847. Şafak, a.g.t. s. 60.

telaşına düştüğünü ima ediyor. Ancak Bâb-ı Âlî'nin notası Atina'ya ulaştıktan sonra verilen üç günlük süre içinde Musurus'tan şahsen özür dilenmesi üzerine elçi, 17 Şubat 1847'de İstanbul'a döner²⁹.

Musurus'un, Atina'dan ayrılarak İstanbul'a dönmesi sorunun artık bir diplomatik krize dönüştüğünün tescilli anlamına gelir. Yukarıda ifade edildiği gibi Osmanlı yönetiminin Musurus'tan özür dilenmesine yönelik ısrarı krizin derinleşmesine giden yolu açar. Nitekim Yunan Kralı'nın, Padişah'a hitaben gönderdiği ve üzüntülerini belirten mektubun yeterli olmadığına karar verilir. Bu olayda mağdur olan elçinin kendisidir ve kendisinden özür dilenmedikçe Kral'ın iyi niyet beyanının bir anlamı olmadığı düşünülür. Çünkü, *elçinin zâtına olacak tarzıye min-ciheten devlete râci' olacağına mebnî şu arz olunan şeyle iktifâ olunması pek de münâsib olmayacağından* Kral'ın padişaha üzüntülerini bildirmesinin meselenin çözümü için öne sürülen asgarî şartı karşılamadığına inanılır. Ancak diplomatik nezaketin gereği olarak Padişahın, Kral'ın iyi niyetine cevap vermesi ve sorunu Bâb-ı Âlî'ye havale ettiğini belirten bir mektubun yazılması kararlaştırılır. Ayrıca Hariciye Nazırı Âlî Efendi'nin, Kolletes'e bir nota göndererek bir ay içinde Musurus'tan özür dilenmez ise ilişkilerin kesileceğinin ilân edilmesi kararlaştırılır³⁰.

Yukarıda belirtildiği gibi, Osmanlı yöneticileri açısından bakıldığında Musurus'tan özür dilenmesi ve Atina'ya iade edilmesi sorunun çözümü için vazgeçilmez olan iki şartı anlatır. Dolayısıyla Kralın, Padişaha hitaben yazdığı ve üzüntülerini belirttiği mektup başlangıçta belirtilen şartların yalnızca birinin yerine getirilmesi anlamına gelir ve sorunun tamamen sona ermesi

²⁹ BOA. İ. MTZ. (01), 5 / 93, Ek 5, 3 R. Evvel 1263 / 19 Şubat 1847. NA. FO. 78 / 678, 18 Şubat 1847; *Ceride-i Havâdis*, No. 321, 4 R. Evvel 1263 / 20 Şubat 1847.

³⁰ BOA. İ. MTZ. (01), 5 / 93, Ek 5, 3 R. Evvel 1263 / 19 Şubat 1847. NA. FO. 78 / 678, 24 Şubat 1847; *Ceride-i Havâdis*, No. 322, 12 R. Evvel 1263 / 28 Şubat 1847; No. 323, 19 R. Evvel 1263 / 7 Mart 1847. Aşağıda da görüleceği gibi bu meselenin gündemi işgal ettiği süre boyunca İngiltere ile Osmanlı'nın yakın ilişki hatta ittifak halinde olduğunu söylemek yanlış sayılmaz. Hatta Cowley'in, özellikle Sadrazam Reşid Paşa ve Hariciye Nazırı Âlî Efendi'ye koşulsuz olarak destek verdiği ve Osmanlı tezlerini kiskançlıkla savunduğu söylenebilir. Nitekim Bâb-ı Âlî'nin bütün bu süreç boyunca göstereceği ısrar ve sebatın, İngiltere'nin verdiği kat'i destek ile yakından ilgili olduğu akıld tutulmalıdır. Cowley'in yalnızca destek sunmakla kalmayıp Osmanlı yöneticilerine izlemeleri gereken yöntem hakkında da ciddi tavsiyelerde bulunduğu görülüyor. Örneğin Âlî Efendi, Kral'ın mektubuna verilecek cevabın İstanbul'dan, Atina'ya gidecek olan Fransız vapuru ile gönderilmesinin planlandığını söylediğinde Cowley, böyle bir hareketin Sultan'ın şanına yakışmayacağını, Kral Otto'nun, mektubunu Fransız postası ile göndermesinin kendi tercihi olduğunu söyleyerek cevap mektubunun bir Osmanlı vapuru ile gönderilmesinin daha iyi olacağını belirtir. NA. FO. 78 / 678, 24 Şubat 1847. Nitekim bu görüşmeden bir gün sonra *cevâbnâme-i hümayûnun âdetâ posta ile irsâli yakışık almayacağı ve şân-ı âliye pek de muvâfık düşmeyeceği cihetle tersâne-i âmire tarafından bir vapur sefinesiyle irsâl olunması* kararlaştırılır. BOA. İ. MTZ. (01), 5 / 94, 9 R. Evvel 1263 / 25 Şubat 1847.

için elçinin şahsından mutlaka özür dilenmelidir. Kaldı ki Bâb-ı Âlî'nin, ilişkilerin tamiri için talep ettiği özrün haklılığı, genel olarak Avrupalı devletler tarafından da onaylanır³¹. Özellikle İngiltere, açıkça Osmanlı tezlerinin ve taleplerinin meşru bir zemin üzerine inşa edildiğine dönük sarsılmaz bir inanç içindedir³². Ancak İngiltere'nin, Bâb-ı Âlî'ye verdiği desteğe karşın Fransa tamamen Yunan siyasetinin sınırları içinde hareket eder. Fransa elçisi Bourqeney, İngiliz temsilci Cowley'e, Kral Otto'nun özrünün yeterli olduğu ve Bâb-ı Âlî'nin bunu kabul etmesi için baskı altına alınması gerektiği yönünde bir teklifte bulunur. Hatta Fransız elçi, Yunan Kralı'nın özrüne karşılık olarak Bâb-ı Âlî'nin de Musurus'u Atina'ya göndermekten vazgeçmesi gerektiğini vurgulayarak tamamen Yunan tezlerine bağlandığını gözler önüne serer³³. Ancak Cowley, bu fikre karşı çıkarak Osmanlı İmparatorluğu'nun onurunun ve şanının ayaklar altına alınması anlamına gelecek böyle bir teklife asla sıcak bakmayacağını ve desteklemeyeceğini belirtir³⁴. Kaldı ki Bâb-ı Âlî'nin de böyle bir teklife sonuna kadar karşı çıkacağı ve direneceği gayet açıktır³⁵.

Bâb-ı Âlî'nin Musurus'u feda etmemeye dönük ısrarına karşın Yunanistan'ın da Musurus'un Atina'ya dönmesini engellemekte kararlı olduğu anlaşılıyor. Nitekim Başbakan Kollettes, İstanbul'daki maslahatgüzarı Argyropoulos'a gönderdiği mektupta Osmanlı'nın talep ettiği özrün dilenmesi ve Musurus'un yeniden kabulünün imkansız olduğunu belirtir. Kollettes, bu tavrına gerekçe olarak elçinin Atina'daki muhalefetle ve özellikle kendisinin en büyük rakibi olan Maurokordatos ile olan yakınlığını

³¹ Sorunun başlangıcından itibaren İngiltere Osmanlı'yı açıkça destekler ve büyük güçlerin tamamı Osmanlı elçisine yapılan hakaretin kabul edilemez olduğu ve özür dilenmesi gerektiğini belirtirler. Ancak Fransa, Yunanistan'ın özür dilemesi gerektiğini söylese de süreç boyunca açık şekilde Yunan yanlısı bir çizgi takip eder ve Osmanlı'nın taleplerini yumuşatması konusunda baskı yapmaya çalışır. Özellikle Musurus'un Atina'ya dönmesine hadisenin başından sonuna kadar karşı çıkar. BOA. İ. MTZ. (01), 5 / 91, 19 Safer 1263 / 6 Şubat 1847.

³² NA. FO. 78 / 678, 7 Şubat 1847. İngiltere'nin mutlak desteği hakkında ayrıca bkz. Kılıç, a.g.t., s. 162.

³³ Meselenin çözüm yoluna girdiği son aşamalarda bile Fransa elçisi Bourqeney, Musurus'un Atina'ya dönmesi hakkındaki tereddütlerini ve isteksizliğini açıkça beyan ederek Osmanlı idaresi üzerinde baskı kurmaya çalışır. BOA. İ. MTZ. (01), 6 / 126, Ek 2, 17 T. Sâni 1847.

³⁴ NA. FO. 78 / 678, 17 Şubat 1847.

³⁵ Bâb-ı Âlî, İngiltere dışındaki devletlerin Musurus'un, Atina'ya iade edilmemesi yönündeki taleplerini şu vak'a-i mü'ellimede asul murâd-ı hafî ve hakikî sefir-i mümâileyhin tebdilini istihsâl etmek olduğunu ve mücerred şu mütâla'aya mebnî kurulmuş bir dolap idüğünü bilip durur iken Sallanat-ı Seniyye'nin kendiyse teklif olunan sûretle iktifâ etmesi ve mümâileyhin Atina'ya i'âdesinden sarf-ı nazar eylemesi tarziye almak yerine tarziye vermek olacağını kim efkâr edebilir diyerek açıkça reddeder. BOA. İ. MTZ. (01), 5 / 99, Ek 3.

gösterir ve Musurus'un Yunan siyasetini tahrik ettiği ve siyasî fraksiyonları kullandığını öne sürer. Ancak onun yerine başka bir elçi gönderilmesi durumunda kendisine en derin saygının ve yaşanan olaydan ötürü duyulan üzüntünün beyan edilebileceğini açıklar³⁶,

Kollettes'in, Atina'ya başka bir elçi gönderilmesine dönük talebi ve bunun Musurus'un Yunan siyasetine müdahalesi ile ilişkili hale getirmesi Bâb-ı Âlî tarafından kabul edilmesi zor bir iddiadır. Çünkü Bâb-ı Âlî, Musurus'un, Yunanistan'ın içişlerine karışmadığına inanmaktadır. Ancak önce Yunan Kralı'nın üzüntüsünü belirten bir not göndermesi ardından Yunan Başbakanı'nın başka bir elçi gönderilir ise şahsen özür ve üzüntü beyanında bulunacağını belirtmesi, bir geri adım olarak değerlendirilir³⁷.

Osmanlı yönetimi istikrarlı bir duruş sergilenmesi halinde istenen sonuca ulaşılabileceğine inanır ve tezlerine destek bulabilmek amacıyla Avrupa'daki elçilerine bir takrir göndererek süreci ve taleplerini anlatmaya karar verir³⁸. Özellikle Viyana elçisi Şekib Efendi'nin konu hakkında detaylı bilgiye sahip olmasına büyük önem verilir. Çünkü Prens Metternich, alışılanın aksine bu son hadisede Yunan tezlerini destekleyerek Kral Otto'nun, Padişaha hitaben yazdığı ve üzüntülerini ifade ettiği mektubun yeterli olduğunu

³⁶ BOA. İ. MTZ. (01), 5 / 99, Ek 1, 10 Mart 1847. Bâb-ı Âlî, Kollettes'in, Musurus'un, Yunan siyasetine müdahale ettiği ve siyasî partileri birbirine karşı kullandığı şeklindeki iddiasını açıkça reddeder. Bu iddiayı reddederken kullandığı dil, iki ülke arasındaki kalıcı gerilimin Yunan milliyetçiliğinin, Osmanlı karşıtı muhtevasından kaynaklandığını da berrak hale getirir. Zira, *fırka-i Yunaniyye bahsine gelince bunların her birinin re'isi bulunan adamların mesâlih-i dâhiliyyede efkârları yek-diğere mübâyin ise de Devlet-i Âliyye hakkında mülâhaza ve mütâla'a ve niyet ve emniyyeleri müttehid ve muvâfık olduğu cümlelerin ma'lûmudur*. BOA. İ. MTZ. (01), 5 / 99, Ek 3. Yunan Başbakanı'nın, Musurus'a ilişkin şikâyetleri ve bu sebeple Atina'ya geri gönderilmemesi yönündeki cevap mektubuna Cowley'in de itiraz ettiği anlaşılıyor. Cowley, her elçinin görev yaparken konuşma özgürlüğünün olduğunu belirterek eğer ihlâl etmemesi gereken kuralları çiğnemişse geri çağrılmasının doğal olacağını vurgular. Ancak Musurus'un görev sınırları içinde kaldığı ve bu çizgiyi asla geçmediğini belirtir. NA. FO. 78 / 679, 17 Mart 1847.

³⁷ Yunan Kralı tarafından padişaha hitaben bir mektup gönderilmesi, ardından Musurus'un yerine gönderilecek elçinin memnuniyetle kabul edileceğini belirtilmesi bir geri adım olarak değerlendirilir. Nitekim, *hâk-pâyî âliye nâme takdim olunup bunun üzerine şimdi dedikleri gibi sefir göndermeğe dahî müsâra'aları yelkeni haylıden haylı suya indirmiş olmalarına delil bulunmuş olmağla sâye-i muvaffakiyyet-vâye-i mülûkânede bunun ilerisi dahî istihsâl kılınacağı me'mûl olup şu maddenin netice-i hasenesi olmak üzere Koleti ministrinin düşmesi bile melhûz bulunduğundan eğer bu zuhûra gelir ise şân-ı âlice pek büyük şey olacağından kararlılığın devam ettirilmesi vurgulanır*. BOA. İ. MTZ. (01), 5 / 99, Ek 4, 3 R. Ahir 1263 / 21 Mart 1847. Her ne kadar Kollettes'in, Musurus'un kendi aleyhine Yunan siyasetine müdahale ettiği ve muhalif grupları kullandığına yönelik iddiası reddedilse de ısrar edilmesi halinde arzulan sonuca ulaşacağı gibi Kollettes'in bile makamını kaybedeceğinin belirtilmesi, Yunan Başbakanı'na karşı sempati beslenmediğini açık hale getiriyor.

³⁸ BOA. İ. MTZ. (01), 5 / 99, Ek 4.

düşünür. Hatta Prens, Yunan iddialarına duyduğu yakınlığın sınırlarını genişleterek Musurus'un Atina'ya yeniden gönderilmemesi gerektiği hususunda Yunan Kralı ve Başbakanı ile aynı düşüncede olduğunu belirtir³⁹. Nitekim Osmanlı yöneticileri, *Yunan Devleti tarziye-i matlûbeyi ikmâle karâr vermek ve muvâfakat eylemek üzere iken Mösyö Prokeş'in Koletti'ye gelmiş olan bir kât'a mektûb-ı mahsûsı maslahatı bütün bütün işkâl etti diyerek çözüm aşamasına gelmiş bir sorunu Metternich'in engellediğini düşünürler*⁴⁰. Ancak Prens'in, Yunan tezlerine yakınlık duymasında Avusturya'nın Atina sefiri Baron Prokesch ile kendisi Viyana'da iken yerine bıraktığı vekili Mösyö Weiss'in, Yunan yanlısı söylemlerinin etkili olduğuna inanılır. Bunların, Metternich'i yanlış bilgilendirdikleri ve Prens'in de Osmanlı karşıtı bir siyaset çizgisine gerilediği belirtilir. Kaldı ki Avusturya'nın İstanbul'daki elçisi Kont Stürmer de Hariciye Nazırı Âlî Efendi'ye benzer bir şikâyette bulunur⁴¹. Fakat Cowley, her türlü etkinin ve yanlış bilgilendirmenin ötesinde Kollettes'in, Metternich'ten cesaret alarak Bâb-ı Âlî'nin tekliflerine karşı çıktığına inanır ve bu durumu Prens'in alışılmış entrikalarından biri olarak değerlendirir⁴².

İstanbul'daki elçisine gönderdiği iki mektup, kendisine verilen her türlü yanlış ve eksik istihbarat bir yana Metternich'in Yunan tezlerini bilinçli olarak desteklediğini ispat ediyor. Prens, Stürmer'i, Musurus'un yeniden Atina'ya gönderilmesinin engellenmesi için sahip olduğu bütün gücü ve etkiyi kullanması konusunda özellikle uyarır. Çünkü Metternich bu olayın İngiltere'nin Atina sefiri Lyons ile muhalefet lideri Maurokordatos'un bir komplosu olduğunu iddia eder ve Kollettes'in mutlaka savunulması ve başbakanlıktaki pozisyonunun güçlendirilmesi gerektiğini düşünür. Fransa

³⁹ BOA. İ. MTZ. (01), 5 / 99, Ek 2.

⁴⁰ BOA. İ. MTZ. (01), 5 / 99, Ek 2. Osmanlı idaresi açısından Metternich'in Yunan yanlısı tavrının tam anlamıyla bir sürpriz olduğu söylenebilir. Zira *müşârinileyhin ber vech-i meşrûh her hâlde ve husûsiyle bidâyetinden berû Yunan mes'elesinde Devlet-i Aliyye'ye verdiği buncâ delâ'il-i fi'iliyye* ortada iken bu son hadisede Yunan iddialarını desteklemesi şaşkınlık yaratır. BOA. İ. MTZ. (01), 5 / 99, Ek 2. Aslında Osmanlı yönetiminin Metternich'in tavrından ötürü yaşadığı şaşkınlık pek haksız sayılmaz çünkü Prens daima kendisinin Saltanat-ı Seniyye'nin en yakın hauta ilk dostu olduğunu söylemekten çekinmez. BOA. HR.TO. 149 / 34, 26 T. Sani 1845. Kaldı ki bağımsız Yunan Devleti'nin kuruluşunu haber veren Navarin Baskını'nı medeniyetin sonu olarak niteleyen ve Yunan İsyanı'nı değerlendirirken *birkaç bin asînin asılması, kazağa geçirilmesi ya da boğazının kesilmesinin* kendisini pek de ilgilendirmediklerini ifade eden Metternich'in, Yunanistan'a destek vermesi Osmanlı devlet adamı için sürprizin de ötesinde ciddi bir siyasî çöküş anlamına gelir. Metternich'in, Navarin hadisesi hakkındaki tespiti için bkz. Peter Viereck, *Conservatism Revisited: Revolt Against Ideology*, Transaction Publishers, New Brunswick 2005, s. 85. Benzer şekilde Yunan İsyanı'na yaklaşımı için bkz. G. de Bertier Sauvigny, *Metternich and His Times*, (trans. Peter Ryde), Dorton, Longman and Todd, London 1962, s. 251.

⁴¹ BOA. İ. MTZ. 5 / 99, Ek 4.

⁴² NA. FO. 78 / 679, 17 Mart 1847.

elçisi Bourqueney'in de Metternich'in söylediklerine sempati ile yaklaştığı anlaşılıyor⁴³. Hatta Kollettes'in, Hariciye Nazırı Âli Efendi'ye iletmek üzere gönderdiği cevap mektubunun Fransız posta vapuru ile getirildiği hatırlan-
dığına⁴⁴ sorunun Osmanlı-Yunan gerginliğinin yanında açıkça iktidar ve nüfuz mücadelesini ima eden bir muhtevaya sahip olduğu da söylenebilir. Yukarıda belirtildiği gibi, Musurus ile Lyons'un yakın dostluklarının Atina'da çok iyi bilindiği ve Kral Otto'nun, İngiliz elçisine duyduğu nefret anımsandığında Yunan Kralı'nın Musurus'a hakaret etmesi adeta Lyons'a gönderilen bir mesaj olarak da değerlendirilebilir⁴⁵. Nihayet İngiltere ile Avusturya'nın karşılıklı komploları ve Fransa'nın da Yunan yanlısı bir söylem inşa etmesi, meseleyi Türk-Yunan geriliminin yanında büyük devletler arasındaki bir güç mücadelesinin açık konusu haline getirmiş gibi görünüyor.

İngiltere'nin, Osmanlı tezlerine verdiği desteğe karşın Fransa'nın ve kısmen Avusturya'nın⁴⁶ Yunan siyasetine refakat etmesi, sorunun uzamasına neden olan en önemli faktörler arasında yer alır. Ancak Osmanlı açısından bakıldığında İngiltere'nin sempatisinin, diplomasinin sınırlarının esnetilmemesi ve iddiaların devam ettirilmesinde oldukça önemli bir katkı sağladığı söylenebilir. Nitekim bu açık desteğin de verdiği güvenle Bâb-ı Âli istediği sonuca ulaşmak için krizi bir üst aşamaya taşır ve Hariciye Nezareti'nden Yunan Maslahatgüzarı Argyropoulos'a kendisi ile her türlü diploma-

⁴³ NA. FO. 78 / 680, 1 Nisan 1847.

⁴⁴ Cowley, Fransız elçi Bourqueney'e, Yunan Başbakanı'nın gönderdiği mektubun Fransız postası ile taşınmasının pek doğru olmadığını söylediğinde Bourqueney, bunu Yunanlıların talep ettiğini belirterek mektubun içeriğinin kendisi açısından tatmin edici olduğunu vurgulamayı da ihmal etmez. NA. FO. 78 / 678, 18 Şubat 1847.

⁴⁵ İngiltere'nin, Atina'daki elçisi Lyons, bu sorunun çıkmasına neden olan Caratoss'un, Selanik'te Osmanlı aleyhine çıkardığı isyan nedeniyle sabıkalı bir geçmişe sahip olduğunu belirterek Kral Otto'nun bu kişiyi harb yaveri olarak atamasına karşı çıkar. Anlaşıldığı kadarıyla bu atama, o dönem Yunan Başbakanı olan ve İngiltere'nin de desteklediği Maurokordatos'un bilgisi dışında yapılmıştır. Bir başka ifade ile, Osmanlı idaresi, Kral Otto'nun, yukarıda belirtildiği gibi, Musurus ile Lyons arasındaki dostluğun varlığından hareketle, Osmanlı elçisini tahkir ederek aslında İngiltere'ye dolaylı olarak bir mesaj verdiğini düşünmektedir. BOA. İ. MTZ. (01), 5 / 108, 26 C. Evvel 1263 / 12 Mayıs 1847.

⁴⁶ Burada kısmen denilmesi sürecin başından sonuna kadar Avusturya siyasetindeki tutarsız görüntüden kaynaklanmaktadır. Avusturya'nın, Atina elçisi Baron Prokesch ile Metternich'in, Yunan yanlısı söyleminin aksine İstanbul'daki elçi Kont Stürmer, Bâb-ı Âli'nin taleplerinde haklı olduğunu belirtir. Ancak Metternich'in baskıları Stürmer'in kararsız bir pozisyona gerilemesine sebep olur. Yukarıda da belirtildiği gibi Metternich'in ve Prokesch'in, Yunan yanlısı tavrının Kont Stürmer'i de zor durumda bıraktığı anlaşılıyor. Bkz. BOA. İ. MTZ. (01), 5 / 91, 19 Safer 1263 / 6 Şubat 1847; BOA. İ. MTZ. (01), 5 / 99, Ek 4.

tik ilişkinin kesildiğini belirten bir nota verilir⁴⁷. Fakat bir iyi niyet göstergesi olarak maslahatgüzarın ülkeyi derhal terk etmesi de istenmez⁴⁸. Böylece Yunanistan'ın, Osmanlı'nın barış yanlısı olmadığı şeklinde yapacağı propagandanın önlenmesi düşünülür⁴⁹. Öte yandan Âli Efendi, Yunan temsilcisine arzu edilen neticeye ulaşmak için yeni ve daha sert önlemlerin planlandığını söylemeyi de ihmal etmez⁵⁰. Kısacası iyi niyetin göstergesi olarak maslahatgüzar ülkeyi terk etmeye zorlanmazken Osmanlı yönetiminin kararlılığı da açık hale getirilmiş olur.

Osmanlı idaresi tarafından gösterilen bu kararlılığın Yunan temsilcisini telaşlandırdığı ve yaklaşmakta olan yaz ayları boyunca Yunan ticaretinin alınacak sert önlemlerden etkilenmemesine çalıştığı görülüyor. Argyropoulos, Âli Efendi'ye dört ay boyunca karşılıklı olarak ticaret gemilerine yönelik karantina uygulamasının kaldırılmasını önerir ancak bu teklif kabul edilmez⁵¹. Hatta Yunan temsilcisi meselenin artık bambaşka bir renk

⁴⁷ *Ceride-i Havâdis*, No. 327, 17 R. Âhir 1263 / 4 Nisan 1847. Yunan maslahatgüzarı ile ilişkiler kesildiği için Yunan tüccarının ve Yunan uyruklarının her türlü işi ile Gümrük Emini Muhtar Bey'in bizzat ilgileneyeceği de ilân edilir. *Ceride-i Havâdis*, No. 328, 24 R. Ahir 1263 / 11 Nisan 1847; No. 330, 9 C. Evvel 1263 / 25 Nisan 1847.

⁴⁸ BOA. İ. MTZ. (01), 5 / 100, Ek 2, 13 R. Ahir 1263 / 31 Mart 1847.

⁴⁹ Cowley, Palmerston'a gönderdiği raporda Kollettes'in, İstanbul'daki Yunan maslahatgüzarının ikametinde özellikle ısrar ettiğini söylüyor. Böylece Yunan Başbakanı'nın bir yandan iç kamuoyuna temsilcimiz hâlâ İstanbul'da olduğuna göre Osmanlı'nın tehditleri ciddiye alınmamalıdır imasında bulunurken uluslararası kamuoyuna da Osmanlı temsilcisini geri çağırıldı ama bizim maslahatgüzarımız orada kalmaya devam ediyor diyerek iyi niyetli görünmeye çalıştığını belirtir. Dolayısıyla Argyropoulos'un derhal sınır dışı edilmesi yerine pasaportu bir süre daha iade edilmeyerek mutedil bir çizgide bulunduğu gösterilmeye çalışılmalıdır. NA. FO. 78 / 680, 1 Nisan 1847.

⁵⁰ Hariciye Nazırı Âli Efendi, Yunan maslahatgüzarına gerekirse Osmanlı ülkesindeki bütün Yunan konsoloslarının sınır dışı edilebileceğini hatta Çanakkale Boğazı'nın, Yunan gemilerinin geçişine kapatılabileceğini söyler. NA. FO. 78 / 680, 1 Nisan 1847.

⁵¹ Cowley, bu teklifin yaklaşmakta olan yaz ayları boyunca Yunan ticaretinin zarar etmesini engellemeye dönük kurnazca bir taktik olduğunu belirterek Âli Efendi'ye teklifin kesinlikle kabul edilmemesini tavsiye eder. NA. FO. 78 / 680, 2 Nisan 1847. Başka bir ifade ile Helenist kanonda ve hafızada Türk'e karşı verilen mücadele iyi ile kötü, ışık ile karanlık, nihayet Tanrı ile şeytan arasındaki bir savaş olarak tarif edilse de Yunan ticaretinin atar damarını oluşturduğu için Osmanlı aynı zamanda bir mecburiyeti de anlatır. Yine Schmitt'in yardımına müracaat ederek söylemek gerekirse *ahlâki açıdan kötü, estetik olarak çirkin* anlatsa da ekonomik açıdan kârı ifade ettiği için Osmanlı düşman olduğu kadar dost kalınmak zorunda olunan bir devlettir. Yunan edebiyatındaki Türk imajına bir örnek için bkz. Nikos Kazancakis, *El Greco'ya Mektup*, (çev. Ahmet Angın), Can Yayınları, İstanbul 2003, s.69; Herkül Millas, *Türk Romanı ve Öteki: Ulusal Kimlikte Yunan İmajı*, Sabancı Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2000, s. 304-312. Ayrıca, Türk'ü canavara benzeten bir Yunan destanından kısa bir pasaj için bkz. Mark Mazower, *Selanik: Hayaletler Şehri, Hristiyanlar, Müslümanlar ve Yahudiler, 1430-1950*, (çev. Gül Çağalı Güven), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2006, s. 301. Schmitt'in dost-düşman tarifi hakkında bkz. Schmitt, *Siyasal Kavramı*, s.48.

aldığını görmüş olacak ki pasaportunun iadesinin fazla geciktirilmeyeceğini düşünerek kendi yokluğunda üç büyük devletin temsilcilerinden Yunan uyruklular için himaye talebinde bulunur. Fransız, İngiliz ve Rus temsilcilerinin bu teklife verdiği cevap, Osmanlı-Yunan geriliminin bu iki ülkenin sınırlarını aştığı ve büyükler arası bir nüfuz, iktidar ve strateji mücadelesine tahvil edildiğini şüpheye yer bırakmayacak şekilde gözler önüne serer⁵².

Argyropoulos'un uyrukları için talep ettiği himayeye Fransa ve Rusya elçileri olumlu cevap verirken Cowley böyle bir eyleme ortak olmayacağını belirtir. Bourqeney ve Rus elçiliğine vekâlet eden Ustinov⁵³, Yunan Krallığı'nın kurulmasını sağlayan üç devletin anlaşmalardan kaynaklanan bir takım hakları olduğunu belirterek Yunan uyruklulara sağlanacak himayenin meşru bir zemine dayandığını ileri sürerler. Ancak Cowley, Yunanistan'ın kuruluşunda imzalanan anlaşmaların üç devlete Osmanlı Devleti'nin, Yunanistan'ın toprak bütünlüğüne karşı bir tehdit ya da saldırıda bulunması halinde müdahale hakkı tanıdığını vurgular. Dolayısıyla garantörlük haklarının hiçbir şekilde diplomatik bir içeriğe sahip olmadığı ve Argyropoulos'un uyrukları için talep ettiği himayenin meşruiyetten yoksun olduğunu açıklar⁵⁴. Yukarıda ifade edildiği gibi, İngiliz politikasının Osmanlı tezleri ile uyumlu bir bütünlük sergilemesi, Osmanlı idaresinin hareket alanının genişlemesine yardım etmiş gibi görünüyor. Zira Bourqeney, Yunan uyrukluları himaye etmeyi düşündüğünü belirten bir teklifi Hariciye Nazırı'na sunduğunda Âli Efendi, meselenin bir sınır ihlâli ya da toprak anlaşmazlığı ile ilgili olmadığını söyleyerek haklılığı tartışılmaz bir sorunda Bâb-ı Âlî'nin

⁵² 19. yüzyılda, Osmanlı siyasetine ilişkin hemen her sorunun uluslararası bir nitelik kazandığı ve Osmanlı diplomasisinin de meseleleri uluslararası bir müdahaleye izin vermeden çözmeye dönük bir önyargı geliştirdiğini söylemek yanlış sayılmaz. Başka bir ifade ile sorunların uluslararası bir mahiyet kazanmasını engellemeye yönelik birikim ve inancın, Osmanlı diplomasisine yön veren temel ilkelerden biri olduğu belirtilmelidir. Nitekim bu örnekte de görüldüğü gibi, Osmanlı-Yunan gerilimi büyük güçlerin eşlik ettiği bir nüfuz ve iktidar mücadelesi olma özelliği de gösterir. Osmanlı devlet adamının büyük güçlerin müdahalesinden duyduğu endişe hakkında somut bir örnek için bkz. Mehmed Hayrullah, *Sadr-ı Esbak Âli Paşa*, Bekir Efendi Matbaası, İstanbul 1327, s. 6-7. Benzer şekilde kurulduğu andan itibaren Yunan Devleti de Avrupalı büyük devletlerin stratejisinin bir parçası haline gelmiştir. Bu konuda bkz. Gregory Jusdanis, *Gecikmiş Modernlik ve Estetik Kültür: Milli Edebiyatın İcat Edilişi*, (çev. Tuncay Birkan), Metis Yayınları, İstanbul 1998, s.62.

⁵³ Yunanistan ile Osmanlı arasında kriz çıktığı anda Rusya'nın, İstanbul'daki elçilik görevini vekâleten Ustinov'un yürüttüğü görülür. Ancak kısa süre sonra Rus elçisi Titov'un, İstanbul'a döndüğü ve görevine yeniden başladığı anlaşılıyor. *Ceride-i Havâdis*, No. 346, 4 Ramazan 1263 / 16 Ağustos 1847.

⁵⁴ NA. FO. 78 / 680, 5 Nisan 1847.

onurunu korumakta kararlı oldukları ve üçüncü bir devletin konuya müdahalesine asla sıcak bakamayacakları cevabını verir⁵⁵.

Hariciye Nazırı'nın bu açık cevabı, Osmanlı idaresinin istikrarlı duruşunu gözler önüne sererken hedefe ulaşmak için yeni ve daha sert önlemlerin uygulamaya koyulmasının da ilk işareti gibi görünür. Cowley ile Sadrazam Reşid Paşa arasında geçen mülakat, Bâb-ı Âlî'nin krizi derinleştirmek ve elçisine yapılan hakaretin bedelini ödetmek hususunda hiçbir tereddüt yaşamadığını gözler önüne serer. Reşid Paşa, Cowley'e meselenin başında ilân ettikleri iki vazgeçilmez şarta sadakatle bağlı olduklarını belirterek Musurus'un şahsına dönük özür ve elçinin yeniden Atina'ya kabulünden asla taviz vermeyeceklerini ifade eder. Reşid Paşa, Yunanistan'ın açık bir oyalama taktiği izlediği ve Osmanlı idaresinin ciddiyetini anlaması için daha sert önlemlerin aşamalı bir süreç içinde uygulamaya koyulmasının vaktinin geldiğini belirtir⁵⁶. Cowley, bu meselede sonuna kadar Osmanlı'ya destek olmaya devam edeceğini ve daha sert önlemleri uygulamaktan başka çare kalmadığına inandığını belirterek kendisi ile uyumlu hareket edilmesinin altını çizer. İngiliz elçi bu önlemleri uygulamaya geçmeden önce beş büyük devletin temsilcilerine konunun bir nota ile ilân edilmesi ve devletlerin cevabının beklenmesini tavsiye eder ve *bütün bunları yaptıktan sonra ebedî ve korkusuz dostunuz Britanya hükümetinin müdahalesini bekleyin der*⁵⁷.

Bâb-ı Âlî'nin kararlı duruşu ve Cowley'in açık desteği meselenin ciddi bir aşamaya geldiğini göstermiş olacak ki Rus temsilcisi Ustinov planlanan sert önlemlerin uygulamaya koyulmasının bir süre ertelenmesi amacıyla yeni bir girişim başlatır. Ustinov, Bâb-ı Âlî'nin ikna edilmesi için İngiliz elçisinden yardım talep eder. İngiliz ve Rus elçilerinin ortak kararı ile Osmanlı idaresi daha sakin olmaya ve önlemleri bir süre ertelemeye davet edilir. Ardından Ustinov, Atina'yı uyararak sorunun nazik bir aşamaya gel-

⁵⁵ NA. FO. 78 / 680, 6 Nisan 1847.

⁵⁶ Reşid Paşa, Cowley'e, Musurus'a yapılan hakaretin cezasız bırakılması halinde sadaretin ve siyasi geleceğinin tehlikeye düşeceğini itiraf eder. NA. FO. 78 / 680, 5 Nisan 1847.

⁵⁷ NA. FO. 78 / 680, 5 Nisan 1847. Reşid Paşa, Cowley'e, bu meselede güvendikleri ve itibar edecekleri tek devletin İngiltere olduğunu belirtir. Nitekim sorunun başlangıcından itibaren İngiliz Hariciye Nazırı Lord Palmerston konvansiyonel politikasını değiştirmeden tamamen Osmanlı yanlısı bir siyaset ve söylem inşa eder. NA. FO. 78 / 680, 18 Nisan 1847; BOA. İ. MTZ. (01), 6 / 121, 27 Eylül 1847. Benzer şekilde, Münih'teki temsilcisine gönderdiği mektupta da Yunan Devleti'nin, Osmanlı'ya yönelik tecavüzleri ve kötü niyeti devam ettikçe İngiltere'nin, Osmanlı yanlısı siyasetinden asla vazgeçmeyeceğini belirtir. BOA. İ. MTZ. (01), 6 / 123, Ek 1, 8 T. Evvel 1263 / 20 Ekim 1847.

diği ve Osmanlı'nın taleplerinin karşılanmaması halinde daha ağır tedbirlerin gündeme geleceğini belirtir⁵⁸.

Yunanistan, Rusya elçisinin çabasına aynı samimiyetle karşılık vermez ve Kral Otto, Osmanlı taleplerinin karşılanması yönündeki ısrarlara karşın olumsuz yaklaşımını sürdürür. Otto'nun, uyarıları dinlemeyerek Rus inisiyatifine dahi karşı çıkması aslında kendi krallığı ile ilgili bir varlık meselesidir. Otto, *Devlet-i Aliyye'nin matlûb buyurduğu tarzıyı vermeğe bir vehle muvâfakat edemeyeceğini* gerekirse *bu uğurda tâc ve hükûmetini terk etmek derecelerine kadar gideceğini* söylemekten çekinmez⁵⁹. Kısacası sıradan bir diplomatik sorun aslında Yunan Krallığı'nın üzerine bina edildiği Helen milliyetçiliğini ikmâl eden Türk karşıtlığının izdüşümlerinden biridir. Dolayısıyla Yunanistan bağımsızlığına kavuştuğu andan itibaren yeni devletin varlığını ve anlamını ifade edecek yegâne ideal, bütün Rumların tek çatı altında birleştirilmesine yönelik ebedî bir olağanüstü haldir. Böylece Yunan Devleti'ni hayata bağlayan ideolojik kurgu, Osmanlı'nın taleplerine sessizce itaat edilmesini imkânsız hale getirir.

Rusya'nın başlattığı girişimin yanı sıra yukarıda da belirtildiği gibi Avusturya en başından itibaren soruna müdahale eder. Rusya'nın girişimi devam ederken Yunan Devleti'nin kendisini arabulucu tayin ettiği Prens Metternich de konunun çözüme kavuşturulması amacıyla çaba göstermeyi sürdürür. Öte yandan sorunun gittikçe uzaması Yunan Başbakanı Kollettes'i de iç siyaset açısından zor durumda bırakmış olmalı ki özel temsilcisi Skinas aracılığı ile Hariciye Nazırı Âlî Efendi'ye bir mektup göndererek Musurus'un Atina'ya iadesinden vazgeçilmesini rica eder⁶⁰. Hatta özel temsilcinin İstanbul'dan ayrılmasından kısa süre sonra Kollettes'in, Metternich aracılığı ile Avusturya sefiri Stürmer'e gönderdiği ve Bâb-ı Âlî'ye verilmesini rica ettiği mektubu alınır. Mektubun muhtevası Kral Otto'nun yukarıda bahsedilen cevabı ile paralellikler gösterir. Yani Osmanlı ile yaşanan prob-

⁵⁸ Reşid Paşa, Ustinov'un, önlemleri geciktirin çağrısına uyarak Rus temsilcisinin Atina'ya yaptığı uyarının sonucunun bekleneyeceğini belirtir. NA. FO. 78 / 681, 2 Mayıs 1847. Ustinov'un, Atina'ya gönderdiği uyarı mektubu ile kısmen eş zamanlı olarak Cowley de, Atina'daki meslektaş Lyons'a bir mektup göndererek Yunan hükûmetine, Bâb-ı Âlî'nin ciddiyetinin anlatılması ve taleplerinin karşılanması için her türlü baskının yapılmasını tavsiye eder. NA. FO. 78 / 681, 25 Nisan 1847.

⁵⁹ BOA. İ. MTZ. (01), 5 / 108, 26 C. Evvel 1263 / 12 Mayıs 1847.

⁶⁰ NA. FO. 78 / 683, 15 Temmuz 1847. Skinas'ın görevi Musurus'un, Atina'ya dönmesi halinde Yunan kamuoyunun olumsuz etkileeneceği ve daha kötü sonuçlar doğabileceğine Bâb-ı Âlî'yi ikna etmektir. Nitekim Fransa ve Avusturya elçileri ile görüşerek onları da bu konuda yardıma çağırır. İngiliz temsilcisiyle de görüşmek ister ama Cowley randevu vermeyi kabul etmez ve Skinas bir sonuç elde edemeden İstanbul'dan ayrılır. NA. FO. 78 / 684, 1 Ağustos 1847.

lem Yunan Başbakanı için de bir siyasî ikbâl ve istikbâl meselesidir. Kollettes, muhaliflerinin yarattığı baskıdan bahsederek Osmanlı elçisi için önemli olmayan ancak kendisinin siyasî olarak iflâsı anlamına gelecek özür talebi ve Musurus'un iadesinden vazgeçilmesi amacıyla Bâb-ı Âlî'nin insafına sığınır ve adeta yalvarır⁶¹.

Rusya ve Avusturya'nın aracılığına rağmen Yunan Devleti'nin olumsuz yaklaşımını sürdürmesi, Bâb-ı Âlî tarafından büyük bir tepki ile karşılanır. Nitekim bahsedilen sert önlemlerin uygulamaya koyulmasının vaktinin geldiği düşünülür. Çünkü Osmanlı açısından bakıldığında da sorun aslında Yunanistan'daki algılama ile benzerlik gösteren bir içeriğe sahiptir. Yani problem küçük ya da önemsiz bir diplomatik nezaketsizliğin ötesinde varolmak ile ilgilidir. Otto'nun ve Kollettes'in Türk karşıtlığı üzerine inşa ettikleri söylemlerine Bâb-ı Âlî de benzer bir üslûpla karşılık verir. Zira *tarziye-i ma'lûme sâye-i teshîlât-vâye-i hazreti şehin-şâhîde hayr ve husûl olduğu takdirde hâricen gerek Yunanistanca ve Avrupaca ve gerek dâhilen ehl-i İslâm ve Rum teb'aca pek büyük fâ'ideyi ve tezâyüd-i şân-ı âliyi mücib olacağı gayet açıktır*⁶². Kısacası sorunun çözümü iktidarın tahkîm edilmesine yardım edeceği için ihmal edilemeyecek derecede önemli bir propaganda malzemesi olma niteliğine sahiptir.

Bâb-ı Âlî'nin, sorunun çözümüne dönük yaklaşımı ile siyasî ikbâl arasında kurulan denklem, talep edilen özür ve Musurus'un, Atina'ya iadesi hedeflerine ulaşabilmek için yeni bir aşamaya geçilmesini zorunlu hale getirir. Böylece Rus temsilcisi Ustinov'un ve Metternich'in girişimlerinin sonucu belli oluncaya kadar ertelenen sert önlemlerin uygulamaya koyulmasından başka çare kalmadığına karar verilir. Bâb-ı Âlî'nin daha önceden hazırladığı ama uygulamaya koymadığı eylem planında şu başlıklara yer verilir; a. Yu-

⁶¹ Cowley, Kollettes'in bu mektubunu tam bir laubalilik olarak nitelendirir ve hem Yunan Başbakanı'nı hem de bu işe aracılık eden Metternich'i ciddiyetsizlikle itham eder. İngiliz elçi, yedi ayı aşkın süredir Bâb-ı Âlî'nin inatçılığından şikâyet eden Metternich'in, şimdi Osmanlı idaresine dualar ederek sonuç almaya çalıştığını belirtir. Cowley, Yunan Başbakanı'nın açıkça Müslüman komşusuna hakaret ve iftira etmek ve onun sabrını taşımaktan başka bir amacının olmadığını iddia eder. NA. FO. 78 / 684, 6 Ağustos 1847. Kollettes'in, elçinin gönderilmemesine dönük ricası, yukarıda ifade edildiği gibi, Yunan iç siyaseti ile yakından ilgilidir. Osmanlı ile diplomatik krizin yaşandığı günler, Yunanistan'da da iç karışıklıkların çıktığı ve Kollettes'in Yunan hükümetindeki gücünün zayıfladığı anlarla çakışır. Örneğin, 1847 Nisan'ında çıkan bir isyanın ardından Kollettes'in İçişleri ve Maliye bakanlıklarını kaybettiği ve yalnızca Başbakanlık ve Dışişleri Bakanlığı makamlarını koruyabildiği görülüyor. *Ceride-i Havâdis*, No. 331, 16 C. Evvel 1263 / 2 Mayıs 1847. Benzer şekilde, Haziran ayında General Grivas'ın çıkardığı bir başka isyanın da hem Kralı hem de Yunan hükümetini zor durumda bıraktığı anlaşılıyor. *Ceride-i Havâdis*, No. 340, 20 Receb 1263 / 4 Temmuz 1847.

⁶² BOA. İ. MTZ. (01), 5 / 108, 26 C. Evvel 1263 / 12 Mayıs 1847.

nan konsoloslarının sınır dışı edilmesi, b. Yunan gemilerinin Devlet-i Aliyye limanları arasındaki taşımacılık faaliyetlerinin durdurulması, c. İstanbul'da esnafılık yapan Yunan uyrukluların ülke dışına çıkarılması, d. Yunanistan'da üretilen malların, Osmanlı ülkesinde üretilen mallarla eşit gümrük vergisine tâbi tutulması ve son olarak, e. Rus ticaretine zarar verilmemesi amacıyla Rus Limanlarına çalışanlar dışında Osmanlı limanlarına mal taşıyan Yunan gemilerinin boğazlardan geçişinin engellenmesi⁶³.

Yukarıda bahsedilen sert önlemler ile Bâb-ı Âlî içindeki iktidar adayı grupların planlarını yan yana düşünmek ve bu durumun Reşid Paşa ile Âlî Efendi'yi sonuca ulaştırmaya zorladığını akılda tutmak gerekir. Nitekim, Metternich'in baskısı ile Yunan Başbakanı Kollettes'den gelen mektup, Musurus'a dönük herhangi bir özür cümlesi ihtiva etmese de üslûbundaki yumuşamadan ötürü Bâb-ı Âlî içindeki muhaliflerin Sadrazam ve Hariciye Nazırı üzerindeki baskıyı arttırmalarına yardım eder. Hem Reşid Paşa hem de Âlî Efendi mektubun yalnızca tonundaki yumuşama ve değişime dikkat çekerek Bâb-ı Âlî'nin en başta öne sürdüğü talepleri karşılamaktan hâlâ çok uzak olduğuna inanmaktadırlar⁶⁴. Fakat Reşid ve Âlî muhalifleri mektubun yazılmasına Metternich'in aracılık ettiğini belirterek olumlu bir cevap verilmez ise Osmanlı'nın yakın müttefiki Avusturya ile ilişkilerinin olumsuz etkileneyeceği propagandası ile padişahı etkilemeye çalışırlar⁶⁵. Nitekim Reşid Paşa, Yunan Başbakanı tarafından gönderilen mektubun tatmin edici olmadığına inanmakla birlikte rakiplerinin kurduğu baskı nedeniyle pozisyonunu kaybetme tehlikesi ile karşı karşıya olduğunu hisseder⁶⁶. Nihayet Cowley'in, Reşid Paşa'ya sunduğu destek ile Metternich'in İstanbul'daki elçisi Kont Stürmer aracılığı ile Bâb-ı Âlî üzerinde yaratmaya çalıştığı etki ve kafa karışıklığı, yukarıda belirtilen nüfuz mücadelesinin açık yansımaları olarak değerlendirilebilir⁶⁷.

⁶³ BOA. İ. MTZ. (01), 5 / 108, 26 C. Evvel 1263 / 12 Mayıs 1847.

⁶⁴ NA. FO. 78 / 683, 16 Temmuz 1847.

⁶⁵ NA. FO. 78 / 683, 16 Temmuz 1847.

⁶⁶ Cowley, Pamerston'a gönderdiği raporda Reşid Paşa'nın rakipleri tarafından büyük bir baskı altına alındığı ve sadareti kaybetmesinin bile söz konusu olabileceğini belirtir. NA. FO. 78 / 683, 16 Temmuz 1847.

⁶⁷ NA. FO. 78 / 683, 16 Temmuz 1847. Metternich'in baskısı ile Yunan Başbakanı tarafından gönderilen mektubun, Bâb-ı Âlî içindeki ayrışmaları tahrik ederek yeni bir hareket alanı yaratmak ve Avusturya'nın İstanbul'daki nüfuzunun sınırlarını test ve ispat etmeye dönük bir duygu üzerinden şekillendiğini söylemek abartılı bir yorum sayılmamalıdır. Zira Metternich, Osmanlı yönetimine Musurus için talep edilen özür ifadesini içeren bir mektubu Yunan Başbakanı'ndan alacağına söz vermesine karşın bunu yap(a)maz. Böylece Yunan tarafını özür dileme zorunluluğundan kurtararak Atina'yı memnun edecek aynı zamanda ılımlı bir üslûpla yazılmış bir mektupla Bâb-ı Âlî içindeki muhalif unsurları tetikleyecek ve çözümün kendi inisiyatifi ile

Bâb-ı Âlî içindeki iktidar mücadelesine, büyük devletlerin kendi aralarındaki rekabetin eşlik ettiği süreç, Osmanlı yönetimini daha sert önlemleri uygulamaya koyma aşamasına getirir. Ancak Osmanlı yönetimi bu önlemleri uygulamadan önce baştan beri izlediği titiz diplomasiyi devam ettirir ve Âlî Efendi, İngiliz temsilci Cowley ile görüşerek desteğini alır⁶⁸. Cowley, Âlî Efendi'ye tamamen katıldığını belirterek artık sert önlemleri uygulamaktan başka çare kalmadığını kabul eder. Hatta ilk olarak Yunanistan'daki Osmanlı temsilcilerinin geri çağırılması ve Osmanlı topraklarındaki Yunan konsoloslarının sınır dışı edilmesi ile başlanmasını tavsiye eder. Öte yandan Cowley, yukarıda ifade edildiği gibi, önlemler başlamadan önce beş büyük devletin temsilcisine bir nota ile bilgi verilmesi ve amacın Yunanistan'a düşmanlık değil Bâb-ı Âlî'nin haklı olduğu bir konuda taleplerini gerçekleştirmek olduğunun ilân edilmesi gerektiğini tekrarlar⁶⁹. Nitekim Osmanlı idaresi, Yunan konsoloslarının sınır dışı edilmesi ve Yunanistan'daki Osmanlı temsilcilerinin de geri çağırılmasına karar verir ve bu kararın ilân edildiği tarihten bir ay sonra da Osmanlı Limanları arasında mal taşıyan Yunan gemilerinin çalışmasına izin verilmeyeceğini açıklar⁷⁰. İngiliz elçinin

gerçekleştiğini söyleyerek prestijini arttıracaktır. Böyle bir çözümün doğal sonucu ise İstanbul'daki İngiliz nüfuzunun sanıldığı kadar güçlü olmadığını kanıtlanması ve *müesses nizamın taşeronu* olan Metternich'in hem Atina hem de İstanbul'da muteber siyaset adamı olduğunun Avrupa'ya ilân edilmesi olacaktır. Nitekim, Reşid Paşa ve Âlî Efendi'nin, Cowley'e giderek Metternich'e duydukları öfkeyi belirtmesi ve dost sandıklarının bile kendilerini aldattıklarını söylemesi, Metternich'in ikili stratejisinin açık bir delili olmalıdır. NA. FO. 78 / 683, 8 Temmuz 1847. Nihayet, Metternich'in açıkça Musurus'un, Atina'ya iadesinden vazgeçilmesi yönündeki telkinlerinden sonra Bâb-ı Âlî'nin boşuna vakit kaybedildiğine inandığı ve daha sert önlemlerin uygulamaya koyulmasına dönük planları hızlandırdığı dikkati çekiyor. BOA. İ. MTZ. (01), 5 / 112, Ek 3, 21 Receb 1263 / 5 Temmuz 1847.

⁶⁸ NA. FO. 78 / 683, 3 Temmuz 1847.

⁶⁹ NA. FO. 78 / 683, 3 Temmuz 1847.

⁷⁰ BOA. İ. MTZ. (01), 5 / 114, Ek 1 ve 2; BOA. İ. MTZ. (01), 5 / 114, Ek 4, 7 Ramazan 1263 / 19 Ağustos 1847; *Takvim-i Vekayi*, Def'a 349, 15 Ramazan 1263 / 27 Ağustos 1847; NA. FO. 78 / 685, 17 Ağustos 1847; NA. FO. 78 / 685, 27 Ağustos 1847. Eflâk Beyi'nden sadarete gönderilen yazı, taşradaki yöneticilerin Yunan konsolosları ile her türlü ilişkinin kesilmesi ve sınır dışı edilmelerine yönelik kararı titizlikle uyguladığını gösteriyor. Eflâk Beyi, Yunan konsoloslukundaki bayrağın indirildiği ve konsolosla münasebetlerin kesildiğini haber verir. BOA.İ. MTZ. (01), 5 / 118, 6 Eylül 1847. Benzer şekilde Edirne, Tekirdağ, Gelibolu, Çanakkale ve İzmir konsoloslarının beratlarının iptal edildiği görülüyor. *Ceride-i Havâdis*, No. 350, 30 Ramazan 1263 / 11 Eylül 1847; No. 351, 9 Şevval 1263 / 20 Eylül 1847. Ayrıca Mehmed Ali Paşa'nın Mısır'da yarattığı görece özerk yönetime rağmen Bâb-ı Âlî'nin bu konudaki hassasiyetini dikkate aldığı, Mısır'daki Yunan konsoloslarının beratlarının iptalinden anlaşılıyor. *Ceride-i Havâdis*, No. 353, 24 Şevval 1263 / 5 Ekim 1847. Osmanlı idaresi ile eş zamanlı olarak Cowley'in de İngiliz konsoloslarına bir talimat gönderdiği dikkati çekiyor. Cowley, talimatında Yunan uyruklulara ve İngiliz bayrağı çekmiş Yunan gemilerine karşı dikkatli olunması ve Osmanlı otoritele-

tavsiyelerini de dinleyerek Osmanlı yönetimi kararını beş büyük devletin İstanbul'daki temsilcilerine bir nota ile bildirir⁷¹.

Bâb-ı Âlî elçiliklere gönderdiği notada, Yunanistan'a karşı herhangi bir kötü niyeti olmadığını söylese de sorunun Osmanlı lehine çözülmesi aslında siyasî ve ideolojik bir zorunluluktur. Âlî Efendi, meselenin artık Bâb-ı Âlî içindeki iktidar çekişmesini tahrik eden bir içerik kazandığını ve başarısızlık halinde Reşid Paşa'nın sadareten uzaklaştırılacağı gibi kendisinin de Hari-ciye Nazırlığı'na veda etmek zorunda kalacağını belirtir⁷². Çünkü Bâb-ı Âlî'nin başarılı olamaması içeride Yunanistan'a karşı sempatik duygular besleyen Rum teb'anın olumsuz etkilenmesine neden olacaktır⁷³. Nitekim Cowley, Lord Palmerston'a gönderdiği raporda, Reşid Paşa'nın muhaliflerinin açıkça söylemeseler de sevinç içinde olduklarını hatta, Padişahın bile sorunun çözüme kavuşturulamamasından dolayı fazla memnuniyetsizlik yaşamadığına ilişkin haberler aldığını belirtir⁷⁴.

İngiltere'nin sunduğu destek bir yana bürokratik elit açısından sorun iktidara ilişkin umutlar ve varolmakla iç içe geçmiş bir sarmal görüntüsü sunar. Kısacası Musurus'tan özür dilenmesi ve Atina'ya iadesine yönelik ısrarın altında sahip olunan pozisyonun devamı ya da kaybına yönelik tedirginlik ve huzursuzluk yatar. Reşid Paşa ve Âlî Efendi'nin geri adım atmaması bu gerçek ile yakından ilgili olmalıdır. Nitekim Âlî Efendi, en başta öne sürülen tezlere o denli büyük bir sadakat ile bağlıdır ki Avusturya elçisi Stürmer'e, Osmanlı'nın taleplerinin karşılanmaması halinde yeni bir safha-ya geçilerek sert önlemlerin sınırının genişletileceğini açıklar. Hariciye Na-

ri ile uyumlu davranılması ve Yunanistan'ın desteklendiğini ima edecek her türlü eylemden kaçınılması gerektiğini vurgular. NA. FO. 78 / 686, 28 Ağustos 1847.

⁷¹ BOA. İ. MTZ. (01), 5 / 114, Ek 1. Yunan Devleti'ni ikna etmenin tek yolunun, Yunan ticaretini tehdit etmekten geçtiğine inanılarak yukarıdaki önlemlere başvurulur. Diğer bir deyişle sorunun başından itibaren titiz bir diplomatik süreç izlenir ve bütün çözüm yolları tüketilerek büyük devletlerin konuya müdahale sınırları olabildiğince daraltılır. Nihayet en baştan itibaren Cowley'in verdiği destek, Osmanlı idaresinin manevra alanını genişletir ve kayda değer bir güven ortamı yaratır. Nitekim İngiltere'nin verdiği bu açık desteğin Reşid Paşa ve Âlî Efendi'yi, Bâb-ı Âlî içindeki muhaliflerin varlığına rağmen daha kararlı ve ısrarcı olmaya ikna ettiğini söylemek yanlış sayılmaz. Ancak, Bâb-ı Âlî, alınan sert önlemlerin Yunanistan'a düşmanlık beslediği imasına engel olmak için beş büyük devletin temsilcisine gönderdiği notada *me'mûl ederiz ki Saltanat-ı Seniyye bundan ziyâde tedâbir-i mü'essirenin istihâline mecbûr olmaz ma'mâfih Devlet-i Aliyye'nin Yunanistan aleyhinde bir güne niyât-ı düşmenâne ve husûmetkârânesi olmadığını her vechle te'mîn eyler isek de kendisine lâzım gelen tarzîye verilmedikçe bunun istihâli için Saltanat-ı Seniyye şânına lâyük kâffe-i vesâ'il-i meşrû'anın bezl ve sarfı husûsuna karâr vermiş olduğunu dahî i lân ederiz demeyi de ihmal etmez*. BOA. İ. MTZ. (01), 5 / 114, Ek 1.

⁷² NA. FO. 78 / 683, 3 Temmuz 1847.

⁷³ NA. FO. 78 / 683, 3 Temmuz 1847.

⁷⁴ NA. FO. 78 / 683, 3 Temmuz 1847.

zırı, Yunan Devleti'nin Bâb-ı Âlî'nin taleplerini reddetmeye devam etmesi halinde Osmanlı topraklarında ticaret yapan bütün Yunan uyrukluların sınır dışı edilebileceğini söyler⁷⁵. Hatta Metternich'in elçisi aracılığı ile gönderdiği Yunanlıların da Osmanlı ticaretini boykot edebilecekleri yönündeki uyarısını dikkate almaz ve bu durumdan etkilenebilecek Osmanlı tüccarının yok denecek kadar az olduğunu belirtir⁷⁶.

Osmanlı idaresinin bu kararlı tutumu ve daha sert önlemlerin uygulamaya konulabileceğinin açıkça belirtilmesi Yunanistan'ın kadim müttefiki Rusya'nın yeniden ama bu defa daha enerjik ve kararlı şekilde müdahalesini davet eder. Çar Nicholas Yunan Kralı'na gönderdiği mektupta sorunun bir an evvel çözüme kavuşturulması için gerekli adımı atması ve Osmanlı'nın taleplerini kabul etmesi tavsiyesinde bulunur⁷⁷. Çarın yeni girişiminin başladığı sıralarda Yunanistan'ın inatçı başbakanı Kollettes'in de ölüm haberi alınır⁷⁸. Ancak Kollettes'in ölümünden kısa süre sonra alınan mektup Yunan Devleti'nin tavrında herhangi bir değişiklik olmadığını açığa çıkarır. Zira Osmanlı elçisinden özür dilenmediği gibi elçinin Atina'ya dönüşü hakkında da hiçbir şey söylenmez⁷⁹. Nihayet Osmanlı'nın taleplerindeki ısrarına Yunanistan'ın itirazının eşlik ettiği bu süreç uzadıkça Bâb-ı Âlî içindeki iktidar adayı kliklerin de Reşid Paşa ve Âlî Efendi üzerindeki baskıları yoğunlaşır. Âlî Efendi, İngiliz elçiye hem Padişahın hem de muhalif grupların baskısı altında olduklarını belirterek sorunun bir an önce çözüme kavuşturulmasının hayatî olduğunu belirtir. Cowley ise sona geldiğini ve sabırlı olunması gerektiğini belirterek Musurus'tan sözlü ya da yazılı olarak özür talebinden asla vazgeçilmemesini tavsiye eder⁸⁰.

⁷⁵ NA. FO. 78 / 686, 26 Eylül 1847.

⁷⁶ NA. FO. 78 / 686, 26 Eylül 1847. Metternich, Osmanlı idaresinin Yunan ticaretini sarsacak önlemleri uygulamaya koymasını engellemek amacıyla Yunan tarafının da Osmanlı ticaretine zarar verebileceğini iddia eder. Ancak Osmanlı yönetiminin Prens ile aynı fikirde olmadığı anlaşılıyor. Ayrıca Metternich'in baştan itibaren Yunan yanlısı bir çizgiye hapsolması Osmanlı yönetiminin gözünde neredeyse bütün itibarının tükenmesine sebep olur. Nitekim Cowley, Palmerston'a gönderdiği raporda bu durumu tespit ederek Osmanlı idaresi açısından Metternich'in artık hiçbir prestiji kalmadığını biraz da mutluluk dolu bir ifade ile haber verir. NA. FO. 78 / 686, 26 Eylül 1847.

⁷⁷ NA. FO. 78 / 686, 26 Eylül 1847.

⁷⁸ NA. FO. 78 / 687, 17 Ekim 1847.

⁷⁹ NA. FO. 78 / 688, 3 Kasım 1847.

⁸⁰ Sorunun başından itibaren Reşid Paşa ve Âlî Efendi kararlı duruşlarından ve taleplerinden ödün vermeseler de konunun çözüme kavuşturulamaması ve gittikçe uzaması Cowley'e göre Âlî Efendi'nin hassas bir ruh haline girmesine sebep olur. Cowley, Palmerston'a gönderdiği bilgede, Hariciye Nazırı'nın genel olarak hassas ve tedirgin bir ruh haline sahip olduğunu daha önceden Reşid Paşa'nın kendisine defalarca söylediğini iddia eder. Cowley ayrıca Âlî Efendi'nin Fransızlar tarafından kullanıldığını da öne sürer. NA. FO. 78 / 688, 3 Kasım 1847.

İngiliz temsilcisinin baştan beri sunduğu destek sorunun çözümüne doğru yaklaşılırken yaşanan tereddüdün aşılması ve kararlılığın devam ettirilmesinde oldukça önemli bir rol oynamış gibi görünmektedir. Sadrazam ve Hariciye Nazırı'nın kararlı tutumu, Rusya'nın başlattığı girişimin de daha aktif bir biçim ve içerik kazanmasına giden yolu açar. Nitekim Çar, açıkça bir kez daha Kral Otto'ya, Osmanlı elçisinden özür dilemesinin kaçınılmaz olduğu uyarısını yapar. Çarın bu uyarısında, Bâb-ı Âlî'nin istikrarlı tutumu ve daha sert önlemleri uygulamaya dönük kesin bir kararlılık sergilemesinin etkili olduğu belirtilmelidir⁸¹. Bu kararlılığın sonucu olarak Atina'daki Rus elçisi İstanbul'daki meslektaşına gönderdiği mektupta, Kral'ın olaydan duyduğu üzüntüyü ve Yunan hükümetinin, Musurus'tan özür dilediğini beyan eden bir yazının kısa süre içinde gönderileceğini haber verir⁸².

Rusya'nın Atina'daki elçisi Persiany'nin haber verdiği mektup birkaç gün içinde İstanbul'a ulaşır. Mektup, Hariciye Nazırı Âlî Efendi'ye hitaben yazılır ve önceden kararlaştırıldığı gibi, Âlî Efendi Yunan Devleti'nin yazılı özrünü Kostaki Musurus'a bildirmek ve Atina'ya dönmesini tebliğ etmekle görevlendirilir⁸³. Ancak, *ba'zı nesâyih-i mükerrereye muvâfakat ederek* özür di-

Cowley'in bu tespitinden yıllar sonra Âlî Paşa, Paris Kongresi'nde (1856) Osmanlı temsilcisi olarak sahne alır. İngiltere ise diplomasinin usta ismi Lord Clarendon ve Lord Cowley tarafından temsil edilir. Clarendon, yıllar önce Cowley'in yaptığı ve genel olarak kabul gören klişenin aksine Âlî Paşa'nın kesinlikle Fransız sempatisini olmadığını belirtir. Nora Şeni, *Marie ve Marie: Konstantiniyye'de Bir Mevsim, 1856-1858*, (çev. Şirin Tekeli), İletişim, İstanbul 1999, s. 56. Öte yandan Palmerston, Cowley'e gönderdiği yazıda sözlü özrün kesinlikle kabul edilmemesi ve mutlaka yazılı olarak özür dilenmesi hususunda Âlî Efendi'nin uyarılmasını ister. Palmerston, sözlü özür dilenmesi halinde Yunanlıların bir süre sonra pişmanlıklarını inkâr ederek bu durumu Osmanlı aleyhine bir propaganda malzemesine dönüştüreceklerini söyler. NA. FO. 78 / 676, 6 Aralık 1847. İngilizlerin, Yunanistan'ın özür dilemesi hakkında Osmanlı kadar ısrar etmesi yukarıda belirtilen nüfuz mücadelesini ima ediyor. Yunanistan'ın özür dilemesi sayesinde İngiliz siyaseti ile uyumlu bir görüntü içinde olmayan Yunan Kralı ve mevcut hükümete prestij kaybettirilerek İngiltere yanlısı olan ve muhalefette bulunan Maurokordatos'un iç siyasetteki etkisinin artırılması düşünülmüş olmalıdır.

⁸¹ Cowley, Osmanlı idaresinin sarsılmaz bir kararlılık içinde olduğu ve Rusya'nın girişiminin dahi Yunan ticaretini alt üst edecek yeni ve daha sert önlemlerin uygulamaya koyulmasını engelleyemeyeceğini düşünür. NA. FO. 78 / 689, 1 Aralık 1847.

⁸² BOA. İ. MTZ. (01), 6 / 130, 8 Muharrem 1264 / 16 Aralık 1847; NA. FO. 78 / 690, 17 Aralık 1847.

⁸³ BOA. İ. MTZ. (01), 6 / 131, 12 Muharrem 1264 / 20 Aralık 1847. Yunan idaresinin Musurus'tan şahsen özür dilemeye yanaşmaması üzerine Cowley, Reşid Paşa ve Âlî Efendi'ye biraz daha esnek davranmaları için bir orta yol önerir. Buna göre, Yunan Başbakanı, Hariciye Nazırı Âlî Efendi'ye hitaben bir mektup yazarak Musurus'tan özür dilediğini açıklayacak ve Âlî Efendi'den özür beyanını elçiye iletmesini rica edecektir. Nitekim, Bâb-ı Âlî de Cowley'in bu teklifinin uygun olduğunu düşünür. BOA. İ. MTZ. (01), 5 / 110, Ek 3, 17 C. Ahir 1263 / 2 Haziran 1847; NA. FO. 78 / 682, 2 Haziran 1847. Nihayet İngiliz temsilcisinin önerdiği bu yöntemin olay sonuçlandırılırken kullanıldığı görülüyor.

lendiğinin belirtilmesi⁸⁴ aslında istemeyerek özür ve üzüntü beyan edildiğini açık hale getirir. Mektubun bu kaba üslûbu arabuluculuk rolü üstlenen Rus elçisi Titov'u bile rahatsız etmiş olacak ki mektubu Âli Efendi'ye vermekte tereddüd geçirir⁸⁵. Başka bir ifade ile Osmanlı tezlerine boyun eğmekten ötürü incinen Yunan hissiyatı zorla özür dilendiği ima edilerek kısmen tamir edilmeye çalışılır. Bu kaba üslûp, Osmanlı yönetiminin de gözünden kaçmaz ancak Yunan Kralı'nın, Musurus'un Atina'ya dönmesine rıza göstermektense krallığı terk edeceğini söylemiş olması dikkate alınarak bundan daha fazla taviz vermesinin mümkün olmayacağı inancıyla özür beyanı kabul edilir. Kaldı ki söz konusu mektubun büyük devletlerin baskısı ile kaleme alınmış olduğunun belirtilmesi de Yunan devleti açısından bir başka geri adım anlamına gelir ki bu da yeterince önemli bir başarıdır⁸⁶. Kısacası, Yunan gururunu bütünüyle tahrip olmaktan kurtarmak amacıyla istemeyerek özür dilendiği iması, Osmanlı yönetimi tarafından alternatif bir yoruma tâbi tutularak daha ağır bir anlam ve içeriğe kavuşturulur. Diğer bir deyişle en başından itibaren sorun, Yunan milliyetçiliğinin yayılmacı hayallerine karşı Osmanlı idaresinin vermeye çalıştığı cevap ile yakından ilgilidir. Nitekim Yunan Devleti'ne tamamen prestij kaybettirmek ve aynı anda iç siyasete dönük mükemmel bir propaganda malzemesine de temas etmeden geçmek amacıyla Kostaki Musurus'un Atina'ya görkemli şekilde girmesi için Mecidiye vapuru ile gitmesine karar verilir⁸⁷.

Bâb-ı Âli'nin Yunan hükümetini cezalandırmaya dönük arzusu ve ısrarı o kadar açıktır ki Avusturya, Fransa ve Prusya temsilcilerinin Musurus'un, Atina'ya gönderilmemesi yönündeki teklifleri açıkça geri çevrilir. Üç devletin İstanbul'daki elçileri eş zamanlı olarak Yunanistan'ın özüne karşılık Osmanlı'nın da bir jest yaparak Kostaki Musurus'u Atina'ya göndermekten

⁸⁴ BOA. İ. MTZ. (01), 6 / 131, 12 Muharrem 1264 / 20 Aralık 1847.

⁸⁵ NA. FO. 78 / 690, 22 Aralık 1847.

⁸⁶ Bâb-ı Âli tarafından konu hakkında yapılan yorumda şu cümlelere yer verilir: ...eğer ki mektûb-ı mezkûr gâyet muhtasar ve birâz soğukça gibi ise de cümlelerin ma'lûmu olduğu üzere Yunan Kralı Musurus'un Atina'ya avdetine ve zâtına olarak beyân-ı te'essür etmeğe muvâfakat etmek ihtimâli olmadığı ve bunun için kraliyeti terke kadar gideceğini def'atle i'lân etmiş olduğu hâlde şimdi o şeylere muvâfakat-i kâmilemini hâvî olan mektûba başka şeyler derc edemeyeceği derkâr olup bir de mektûb-ı mezkûrun bu sûretle yazılması ya'ni evvelce şu matlûba rıza gösterilmemiş idi ba'za nesâyih-i mükerrereye binâ'en râzî olundu me'âlinde olması mecbûriyetden ve hafv ve haşyetlerinden neşâ'at eylediğini isbât edip bu ise düçâr oldukları rezâleti bir kat daha i'lân etmek anlamına geldiği belirtilir. BOA. İ. MTZ. (01), 6 / 132, 12 Muharrem 1264 / 20 Aralık 1847. Yunan hükümetinin özür dilemesi ve sorunun Osmanlı lehine çözümünden sonra Cowley'in, Âli Efendi'yi tebrik ettiği görülüyor. NA. FO. 78 / 690, 22 Aralık 1847. Benzer şekilde Palmerston'un da sorunun çözümünden ötürü Reşid Paşa'ya memnuniyetini ifade ettiği anlaşılıyor. BOA. İ. MTZ. (01), 6 / 144, Ek 3, 14 Mart 1848.

⁸⁷ BOA. İ. MTZ. (01), 6 / 132, 12 Muharrem 1264 / 20 Aralık 1847.

vazgeçmesini rica ederler. Osmanlı idaresi, *Yunanlılar hak-şinâs ve hallerini bilir adamlar olsalar zekât-ı muzafferiyet-i seniyye olmak üzere velî-nî'metimizin cümle hakkında mebzûl olan fütüvvet ve inâyet-i hazreti mülûkânelerini izhârda be'is olmayacağını belirtir*⁸⁸. Ancak, *Yunanlılar hem kendi namussuzluklarını ve hem de bed-hâhlüklerini bir kat daha meydâna koymuş olduklarının üzerine bu fütüvveti takdîr etmeyerek halka başka türlü propaganda yaparak Osmanlı'yı taviz vermeye zorladıklarını iddia edeceklerdir*⁸⁹. Dolayısıyla Musurus'un Atina'ya gönderilmesinden asla taviz verilmemesi gerekir. Böylece Yunan milliyetçiliğinin meşruiyet sebebi olan Türk karşıtlığı idealinin ve propagandasının ikmâl edilmesine izin verilmeyerek⁹⁰ Yunan Devleti'nin özür dilediği ve Musurus'un yakında Atina'ya döneceği kamuoyuna ilân edilir⁹¹.

Bâb-ı Âlî'nin, Musurus'un Atina'ya gönderilmemesi yönündeki teklifi reddetmesinden bir süre sonra Musurus'un, İstanbul'dan ayrıldığı görülüyor. Nihayet Musurus, Pire Limanı'nda karaya ayak basmasından Atina'da sefarethaneye vardığı ana kadar geçen sahneyi anlatırken yaklaşık bir yıl önce onuru kırılmış şekilde Atina'dan ayrılışına sebep olan Yunan hükûmetine ders vermiş gibi görünür. İstanbul'a gönderdiği mektupta Atina'ya girişini şöyle özetler:

Vakt-i zevâlde çâkerlerini karaya çıkarmak üzere âmâde kılınan müzeyyen filikaya süvâr olundukda zât-ı şevket-simât-ı hazreti pâdişâhiye mensûb olan makâm-ı dil-ârâmı icrâya başlamış olan Muzika-i Hümâyûn'un nagamât-ı cân-fezâsı bir taraftan ve

⁸⁸ BOA. İ. MTZ. (01), 6 / 133, Ek 4, 13 Muharrem 1264 / 21 Aralık 1847.

⁸⁹ BOA. İ. MTZ. (01), 6 / 133, Ek 4, 13 Muharrem 1264 / 21 Aralık 1847.

⁹⁰ Âlî Efendi ile Cowley arasında bu konuyla ilgili olarak bir mülakat gerçekleştirilir. Cowley de Osmanlı yöneticilerinin itirazlarına benzer şekilde, Yunanlılara böyle bir tavizin asla verilmemesi gerektiğini belirtir. Cowley, Bâb-ı Âlî'nin, Musurus'u göndermekten vazgeçmesi halinde Yunanlıların bunu bir iç siyaset malzemesi yapacaklarını söyler. Ayrıca, Reşid Paşa'nın muhaliflerinin de bu tavizden ötürü kendisini zor durumda bırakmak için her türlü tahrikte bulunacağını vurgular. NA. FO. 78 / 690, 30 Aralık 1847.

⁹¹ *Takvim-i Vekayi*, Def'a 363, 27 Muharrem 1264 / 4 Ocak 1848; *Ceride-i Havâdis*, No. 366, 25 Muharrem 1264 / 2 Ocak 1848. Yunanlıların özür dilemesinin hemen ardından Musurus'un vakit kaybetmeden Atina'ya hareket etmesine karar verilirse de elçinin attan düşerek kemiklerini incitmesi seyahatinin bir süre ertelenmesine sebep olur. *Ceride-i Havâdis*, No. 368, 9 Safer 1264 / 16 Ocak 1848; NA. FO. 78 / 726, 12 Ocak 1848. Özellikle Rus elçisi Titov, Musurus'un, Atina'ya gönderilmemesi konusunda oldukça ısrarlı davranır. Anlaşıldığı kadarıyla, Rusya'nın, Atina'daki elçisi Persiany, Yunan hükûmetinin özür dilemesini sağlamak için Musurus'un dönmeyeceği garantisini verir. Böylece, Rusya'nın hem Atina hem de İstanbul'daki nüfuzu tespit edilecek ve bir adım sonra Avrupa siyasetindeki kilit aktörün Rusya olduğu ispatlanmış olacaktır. Fakat, Bâb-ı Âlî tezlerinden asla geri adım atmayarak Musurus'un Atina'ya dönmesinden vazgeçmeyecektir. NA. FO. 78 / 726, 30 Ocak 1848. Nihayet Musurus'un 7 Şubat 1848 günü İstanbul'dan ayrıldığı görülüyor. *Ceride-i Havâdis*, No. 371, Gurre-i R. Evvel 1264 / 6 Şubat 1848; No. 372, 8 R. Evvel 1264 / 13 Şubat 1848; NA. FO. 78 / 727, 7 Şubat 1848.

şevketme'âb-ı pâdişâhımız velî-nî'metimiz efendimiz hazretlerinin kullarına tevdi' buyurmuş oldukları sefâret-i seniyyelerini tekrîmen vapur-ı hümâyûn'dan endahat olunan topların sadâsı öbür taraftan tanîn-endâz-ı kubbe-i gerdûn olduğu hâlde kadem-nihâde-i sâhil vüsûl olunmuş ve limanın iskelesi meydânı seyirciler ile mâl-â-mâl olduğu hâlde memleketin zâbiti ve polisi me'mûru bu kullarını istikbâl etmişler bu vechle karaya çıkıldıkda Der-sa'âdet'de Devletlû Kapudân Paşa hazretleri tarafından ma'iyet-i çâkerâneme terfîk buyurulmuş olan hamiyetlû binbaşî ağa kullarıyla ma'ân bir hintova ve verâmızdan sefâret-i seniyye ser-kâtibleri kulları diğeri bir hintova râkib olarak doğru Atina'ya tevcih-i inân ile sefârethâne-i seniyye önünde tevakkuf olundu gerek karaya nüzûl-i âcizânemde ve gerek iskeleden Atina'ya seyr ve hareketimiz esnâsında her taraftan fevca-fevc seğirdüb tahâcüm eden ve pencerelerden bakan efrâd-ı nâsın yüzlerinde âsâr-ı memnûniyyet ve inşirâhdan gayri hiçbir taraftan bir su'î hâlet müşâhade olunmayıp herkes çâkerlerine selâm vererek hüsnî kabûl eylediler...⁹²

Musurus'un bütün görkemi ile teatral bir gösteri sunarcasına anlattığı sahne aslında Osmanlı iktidarının elde ettiği başarının tescilidir. Başka bir ifade ile bir sene evvel Yunan Kralı Otto'nun Sarayında uğradığı hakaret şahsına dönük bir aşağılamadan daha çok Osmanlı'nın tahkir edilmesidir ve bu geri dönüş kişisel bir hesaplaşma olduğu kadar Yunan milliyetçiliğinin Osmanlı Devleti karşısındaki yenilgisinin de kayda geçirilmesidir. Dolayısıyla bağımsız Yunanistan'ın kurulduğu andan itibaren iki devlet arasındaki hemen her sorunun Yunanistan'ın yayılmacı ideali ve siyasetinin izdüşümüle-

⁹² BOA, İMTZ. (01), 6 / 141, 12 Şubat 1848; NA. FO. 78 / 728, Mart 1848. Yunan Kralı ve Kraliçesi'nin de Musurus'u son derece nazik bir şekilde karşıladıkları bütün kamuoyuna haber veriliyordu. *Takvim-i Vekayi*, Def'a 370, 5 R. Ahir 1264 / 11 Mart 1848. Aynı şekilde, Yunan hükümetinin üyelerinin de Musurus'a saygılarını ifade ettikleri görülüyor. *Ceride-i Havâdis*, No. 375, 29 R. Evvel 1264 / 5 Mart 1848. Rusya, Musurus'un, Atina'ya gitmesini engelleyemediği ve bu gerçeğin Atina ve İstanbul'daki prestijini zayıflattığını düşünmüş olacak ki bu defa Musurus'un fazla bekletilmeden geri çağırılması için Bâb-ı Âli'ye baskı yapmaya çalışır. NA. FO. 78 / 727, 17 Şubat 1848. Ancak, Hariciye Nazırı Âli Paşa, bu yöndeki teklif ve baskılara direnerek Rusya'nın önerisini reddeder. Cowley'in, Âli Paşa'ya söylediği, *Titov'un bütün amacı, Osmanlı hükümeti üzerindeki nüfuzunu ispatlamaktır* cümlesi, sorunun Osmanlı-Yunan mücadelesinin yanı sıra büyük devletler arasındaki bir güç mücadelesini davet ettiğini de şüpheye yer bırakmayacak şekilde berrak hale getirir. NA. FO. 78 / 727, 25 Şubat 1848. Nitekim, sorunun başından itibaren Osmanlı yanlısı bir çizgi izleyen İngiltere, Rusya'nın aksine Musurus'un, Atina'da olabildiğince uzun süre kalmasının önemine işaret eder. NA. FO. 78 / 725, 15 Mart 1848. Palmerston, Musurus'un uzun süreli ikametinde ısrar ederken İngiltere'den daha çok Rusya ile sıcak ilişkiler içine girmeyi tercih eden mevcut Yunan hükümetine manidar bir cevap vermeyi düşünmüş olmalıdır. Aynı zamanda, Yunan hükümetinin özür dilemeye ikna edilmesinin yanı sıra Musurus'un, Atina'daki ikametinin uzunluğu, Avrupa siyasetinin patronu olmayı hayal eden Rusya'ya da açık bir mesaj niteliğindedir.

rinden biri olduğu söylenebilir. Benzer şekilde, Yunan bağımsızlığının yarattığı travmanın da Osmanlı elitinin zihninde, Yunanlıların mahcup edilmesine yönelik her türlü fırsatın değerlendirilmesi gerektiği şeklinde bir önyargıya yol açtığı belirtilebilir. Kaldı ki Musurus'un Atina'dan gönderdiği bilgi de bu yorumu doğrular niteliktedir. Musurus, *...Atina'ya vusûlümde çâkerleri Pazar günü çıkmış olsa idim ba'zı mekteb şâkirdleri mürûr edeceğimiz mahalle durup Devlet-i Aliyye sefiri yaşasın ve Yunan vükelâsı menfûr ve matrûd olsun âvâzesini ref etmek ve bundan ma'dâ sefir-i Devlet-i Aliyye'ye imâ olarak Osmanlı kıyafetiyle mülebbes bir şahsı bir hintova irkâb ile hintova bârgîrlerine Yunan vükelâsı şekl ve hey'etinde bir takım eşhâs koşmak tasmiminde olduklarını istihbâr eyledim* diyordu.⁹³ Nihayet, Kostaki Musurus'tan özür dilenmesi ve Atina'ya dönmesinin kabul edilmesi, sıradan bir diplomatik kriz olmanın ötesinde bir varolma meselesidir. Dolayısıyla gerek Yunanistan'ın gerek Osmanlı Devleti'nin gösterdiği ısrarın altında, iktidarın devamı ve tahkim edilmesine dönük inanç ve mecburiyet yatar.

Sonuç

Yunan bağımsızlığının, Osmanlı yönetici elitinin zihninde derin ve tamir edilmesi zor bir travma yarattığını düşünmek yanlış sayılmaz. Özellikle Osmanlı topraklarında yaşayan Rumlar hatırlandığında, bağımsız Yunan Devleti'nin varlığı, Osmanlı bekasına yönelik açık bir tehdit olarak algılanır. Çünkü kurulduğu andan itibaren Mora'daki Yunan nüfusundan daha fazla Rum'un yaşadığı Osmanlı toprakları genç Yunan Krallığı'nın (doğal) yayılma alanını ifade eder. Dolayısıyla iki devlet arasındaki ilişki, baştan itibaren yayılma ile engelleme arasında gelişen diyalektik bir görüntü sunar. Nitekim 19. yüzyıl boyunca Osmanlı-Yunan ilişkilerinin, Yunan yayılmacılığının yarattığı sıkıntıdan ciddî şekilde etkilendiği ve yüzyıl boyunca iki devlet arasındaki mücadele repertuarını oluşturan kavramın, Yunan milliyetçiliği olduğu iddia edilebilir. Nihayet bu satırlar arasında tartışılan sorun da aslında, Yunan Devleti'nin Megali Idea olarak tarif ettiği ideolojinin ve siyasetin sebep olduğu ve 19. yüzyıl boyunca örneğine sıklıkla rastlanan bir meseledir.

Kostaki Musurus'un, Atina elçiliğindeki yılları, Yunan Devleti'nin yukarıda bahsedilen yayılma ve genişleme hayalinin, siyasî bir program olarak tedavüle çıkarıldığı günlere tesadüf eder. Özellikle Yunan Başbakanı Ioannis Kollettes'in, mevcut Yunan Krallığı'nı, Yunanistan'ın bütünü değil yalnızca küçük bir parçası olarak gördüğünü ilân etmesi ve bunu siyasî bir

⁹³ BOA, İ.MTZ. (01), 6 / 141, 12 Şubat 1848.

projeye dönüştürmesi, Osmanlı topraklarını Yunan stratejisinin temel hedefine dönüştürür. Nitekim Musurus'un, Yunan Kralı ve Başbakanı'nın, emperyal hayallerini kontrol etme ve engellemeye dönük girişimleri, Atina'dan uzaklaştırılmasını bir görev haline getirir.

Yunan Kralı ve Başbakanı'nın, Osmanlı elçisini Atina'dan uzaklaştırmaya dönük girişimi, Osmanlı yöneticileri açısından devletin onuruna yönelik bir saldırdır ve Yunanistan mutlaka özür dilemelidir. Ancak Osmanlı idaresinin özür konusundaki ısrarı, yukarıda ifade edilen Osmanlı-Yunan ilişkilerinin muhtevası ile yakından ilgilidir. Başka bir ifade ile Osmanlı Devleti'ni yönetenlerin algısı da Yunanistan'daki meslektaşlarından farklı değildir; yani konu aslında bir varolma meselesidir. Dolayısıyla Yunanistan mutlaka cezalandırılmalıdır. Nihayet bu önyargının verdiği ivme ile diplomatik mekanizma harekete geçirilir. Sorunun başlangıcından itibaren Osmanlı Devleti titiz bir diplomasi takip eder. 19. yüzyılda yaşanan pek çok sorunda olduğu gibi bu konu da bir süre sonra büyük devletlerin ilgi alanına girer ve Osmanlı-Yunan gerginliğinin yanında büyük güçlerin nüfuz mücadelesini de davet eder. Sorunun başından itibaren İngiltere, açıkça Osmanlı tezlerinin haklılığını vurgularken Avusturya, Fransa ve Rusya, Yunan yanlısı bir siyaset takip eder. Nitekim İngiltere'nin sunduğu destek, Osmanlı yöneticilerine ciddi bir güven sağlar ve aşamalı bir diplomatik süreç izlenerek Osmanlı iktidarının güçlendirilmesini sağlayacak bu fırsat kaçırılmak istenmez. Böylece Yunan Devleti'nin, Musurus'tan özür dilemesi ve Atina'ya iadesini kabul edeceğini bildirmesi, Osmanlı Devleti'nin başarısının tescili olduğu gibi, Yunan *irredantizminin* de prestij kaybetmesi anlamına gelir. Bu olay aynı zamanda, Osmanlı diplomasisinin yetenekleri ve büyük devletler arasındaki nüfuz mücadelesini berraklaştıran tipik bir 19. yüzyıl Osmanlı hikâyesidir.

KAYNAKÇA

A. Arşiv Belgeleri

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA.) İrade/Yunanistan (İ. MTZ. 01), 5/91, 5/92, 5/93, 5/94, 5/99, 5/100, 5/108, 5/110, 5/112, 5/114, 5/118, 6/121, 6/123, 6/124, 6/126, 6/130, 6/131, 6/132, 6/133, 6/141, 6/144.

BOA. Hariciye Nezareti Tercüme Odası Evrakı (HR. TO) 149/34.

National Archives (NA) Foreign Office (FO), 78/673, 78/675, 78/676, 78/678, 78/679, 78/680, 78/681, 78/682, 78/683, 78/684, 78/685, 78/686, 78/687, 78/688, 78/689, 78/690, 78/725, 78/726, 78/727, 78/728.

B. Osmanlıca Gazeteler

Cerîde-i Havâdis

Takvîm-i Vekayi

C. Kitap ve Makaleler

- Clogg, Richard, *Modern Yunanistan Tarihi*, (çev. Dilek Şendil), İletişim Yayınları, İstanbul 1997.
- Dakin, D. "The Formation of the Greek State, 1821-1833", R. Clogg (ed.), *The Struggle for Greek Independence*, The Macmillan Press, London 1973, ss. 156-181.
- Davison, Roderic H. "Osmanlı Diplomasisi ve Bıraktığı Miras", L. C. Brown, (haz.), *İmparatorluk Mirası: Balkanlar'da ve Ortadoğu'da Osmanlı Mirası*, (çev. G. Ç. Güven), İletişim Yayınları, İstanbul 2000, ss. 246-297.
- Deringil, Selim, "II. Mahmud'un Dış Siyaseti ve Osmanlı Mirası", *Sultan II. Mahmud ve Reformları Semineri*, İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1990, ss. 59-70.
- Jelavich, Barbara, "The Philorthodox Conspiracy of 1839: A Report to Metternich", *Balkan Studies*, vol. 7, no. 1, 1966, ss. 89-102.
- Jusdanis, Gregory, *Gecikmiş Modernlik ve Estetik Kültür: Milli Edebiyatın İcat Edilişi*, (çev. Tuncay Birkan), Metis Yayınları, İstanbul 1998.
- Kazancakis, Nikos, *Kaptan Mihalis*, (çev. Nevzat Hatko), Can Yayınları, İstanbul 1993.
- Kazancakis, Nikos, *El Greco'ya Mektup*, (çev. Ahmet Angın), Can Yayınları, İstanbul 2003.
- Kılıç, Musa, *Osmanlı Hariciyesinde Gayrimüslimler, 1836-1876*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2009.
- Kuneralp, Sinan, "Bir Osmanlı Diplomati: Kostaki Musurus Paşa, 1807-1891", *Bellekten*, c.XXXIV, S.135, 1970, ss. 421-435.
- Lilla, Mark, *İlkesiz Deha: Felsefeyi Siyasete Alet Edenler*, (çev. Ahmet Ergenç), Gelenek Yayınları, İstanbul 2004.
- Mazower, Mark, *Selanik: Hayaletler Şehri Hristiyanlar, Müslümanlar ve Yahudiler, 1430-1950*, (çev. G. Ç. Güven), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2006.
- Mehmed Hayrullah, *Sadr-ı Esbâk Âli Paşa*, Bekir Efendi Matbaası, İstanbul 1327.

- Mehmed Salâhaddin, *Bir Türk Diplomatının Evrâk-ı Siyâsiyyesi*, Âlem Matbaası, İstanbul 1306.
- Millas, Herkül, *Yunan Ulusunun Doğuşu*, İletişim Yayınları, İstanbul 1999.
- Millas, Herkül, *Türk Romani ve Öteki: Ulusal Kimlikte Yunan İmajı*, Sabancı Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2000.
- Muharrerât-ı Nâdire*, İstanbul, tarihsiz (Tek cilt içinde 14 ciltten oluşmuştur).
- Muharrerât-ı Resmîyye*, İstanbul, tarihsiz.
- Ortaylı, İlber, "Tanzimat Dönemi'nde Yunanistan ve Osmanlı İmparatorluğu", *Üçüncü Askeri Tarih Semineri: Türk-Yunan İlişkileri*, Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Ankara 1986, ss. 162-172.
- Poole, Stanley Lane, *Lord Stratford Canning'in Türkiye Anıları*, (çev. Can Yücel), Yurt Yayınları, Ankara 1988.
- Robson, M. M., "Lord Clarendon and the Cretan Question, 1868-1869", *The Historical Journal*, vol.3, no.1, 1960, ss. 38-55.
- Sauvigny, G. de Bertier, *Metternich and His Times*, (trans. Peter Ryde), Longman and Todd, London 1962.
- Schmitt, Carl, *Siyasi İlahiyat: Egemenlik Kuramı Üzerine Dört Bölüm*, (çev. Emre Zeybekoğlu), Dost Yayınları, Ankara 2002.
- Schmitt, Carl, *Parlamentar Demokrasinin Krizi*, (çev. A. Emre Zeybekoğlu), Dost Yayınları, Ankara 2006.
- Schmitt, Carl, *Siyasal Kavramı*, (çev. Ece Göztepe), Metis Yayınları, İstanbul 2006.
- Şafak, Nurdan, *Bir Tanzimat Diplomatı: Kostaki Musurus Paşa, 1807-1891*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2006.
- Şeni, Nora, *Marie ve Marie: Konstantiniyye'de Bir Mevsim*, (çev. Şirin Tekeli), İletişim Yayınları, İstanbul 1999.
- Viereck, Peter, *Conservatism Revisited: Revolt Against Ideology*, Transaction Publishers, New Brunswick 2005.
- Webster, Charles, *The Foreign Policy of Palmerston, 1830-1841, vol. I*, G. Bell and Sons, London 1951.